

Л.В. Мафтин

О.В. Білоус

ЕТНОПЕДАГОГІКА УКРАЇНИ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Мафтин Л.В., Білоус О.В.

ЕТНОПЕДАГОГІКА УКРАЇНИ

Методичні рекомендації до вивчення курсу

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2022

УДК 378.013(477)(07)
М 359

Друкується за ухвалою Вченої ради
факультету педагогіки, психології та соціальної роботи
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(Протокол № Звід 26 жовтня 2022 р.)

Мафтин Л.В., Білоус О.В.

М 359 Етнопедагогіка України: метод. реком. до вивчення курсу.
Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2022. 82 с.

Видання містить завдання для перевірки початкових досягнень студентів, рівня засвоєння отриманих знань, самостійної роботи з навчальної дисципліни «Етнопедагогіка України».

Для студентів педагогічних закладів вищої освіти.

УДК 378.013(477)(07)

© Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича, 2022
© Мафтин Л.В., Білоус О.В., 2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У структурі фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи важливе місце посідає навчальна дисципліна «Етнопедагогіка України», яка належить до циклу дисциплін, спрямованих на підготовку національної еліти, формування україноцентричного світогляду особистості.

Навчальна дисципліна «Етнопедагогіка України» є вибірковою дисципліною зі спеціальності 013 Початкова освіта для здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня, яка викладається в другому семестрі в обсязі 4 кредитів. Викладання даного курсу спрямоване на висвітлення суті української народної педагогіки, розкриття змісту її основних структурних компонентів, провідних завдань, принципів, ідеалів, самобутніх рис, історичних традицій, а також ролі, місця та шляхів раціонального використання у сучасному родинно-громадсько-шкільному вихованні.

Мета: формування уявлень студентів про етнокультурну та педагогічну спадщину українського народу, готовності до її творчого використання у професійній діяльності.

Завдання:

- розкриття ролі народної педагогіки в розвитку педагогічної теорії та практики;
- засвоєння студентами системи знань про українську етнопедагогіку: її зміст, закономірності розвитку, основні складові частини, чинники, засоби, методи, принципи та форми народного виховання, цінності основних напрямків національного виховання;
- сприяння здобуттю знань, вироблення вмінь і навичок, необхідних для успішного оволодіння майбутньою професійною діяльністю, усвідомлення виховного досвіду українського народу; залучення до практичного втілення етнопедагогічних традицій у навчально-виховний процес сучасної початкової школи;
- формування національної самосвідомості студентів, їх етнопедагогічних компетенцій.

3.Пререквізити. «Психофізіологія дітей дошкільного та молодшого шкільного віку», «Загальні основи педагогіки та історія її розвитку», «Теорія та методика виховання», «Актуальні питання історії та культури України».

Результати навчання.

знати: термінологічну систему курсу; зміст етнопедагогіки, її складові, історію розвитку, народні погляди на мету, методи, засоби, форми виховання дітей та молоді, передовий досвід національного виховання підростаючого покоління.

уміти: давати визначення основним категоріям етнопедагогіки, застосовувати їх при виконанні практичних завдань; аналізувати навчальну літературу, володіти навичками опрацювання змісту навчального матеріалу, робити висновки та узагальнення на основі опрацювання народнопоетичних та літературних джерел, знаходити необхідну літературу відповідно до проблеми, що вивчається; конспектувати зміст лекцій, вибирати оптимальні шляхи підготовки до семінарських занять; формувати у себе україноцентричне мислення, професійні переконання; застосовувати досвід народної педагогіки у практичній педагогічній діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студентів згідно з ОПП мають бути сформовані такі компетентності:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.

ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами (усною та писемною формами), демонструвати навички нормативного літературного мовлення в різних сферах особистої й професійно-педагогічної комунікації.

Програмні результати навчання

ПР-01 Організувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

ПР-07 Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.

Загальна інформація про дисципліну

Рік підготовки - 1; семестр - 2, кредитів - 4; годин - 120; лекції - 30/10; семінари - 30; самостійна робота - 60/110, вид підсумкового контролю - залік.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні основи української етнопедагогіки

Тема. Вступ до курсу. Загальні основи української етнопедагогіки. Базові поняття етнопедагогіки та їх характеристика. Зв'язок з іншими науками. Історія становлення та розвитку української етнопедагогіки. Структурні компоненти української етнопедагогіки. Місце й значення етнопедагогіки в системі педагогічних знань.

Тема 2. Педагогічні погляди українського народу на виховання підростаючого покоління. Мета, зміст та основні чинники виховання. Засоби та методи виховання. Принципи народного виховання. Напрями виховання. Етнопедагогіка-основа сучасної національної системи виховання.

Тема 3. Виховний ідеал української народної педагогіки. Виховний ідеал як педагогічна проблема. Суть виховного ідеалу. Г.Ващенко про виховний ідеал як найважливіший компонент духовності особистості. Народна педагогіка про український ідеал людини. Сучасний ідеал українського національного виховання.

Змістовий модуль 2. Українська етнопедагогіка як цілісна виховна система

Тема. Родинне виховання - серцевина народної педагогіки. Сім'я в українській виховній традиції. Українська етнопедагогіка про роль, завдання, функції сім'ї. Провідні завдання, принципи і напрями родинного виховання. Новітні перспективи сімейного виховання у XXI ст.

Тема 2. Українська народна дидактика. Знання і навчання в народній дидактиці українців. Народні принципи, методи, прийоми, форми організації навчання дитини. Народна дидактика і навчально-виховний процес сучасної національної школи.

Тема 3. Педагогіка народного календаря українців.

Народний календар, його виховні можливості та філософські основи. Календарна обрядовість українців весняно-літнього циклу (виховний потенціал головних свят). Календарна обрядовість українців осінньо-зимового циклу (виховні впливи святкових обрядодій).

Тема 4. Народна педагогіка і національна школа.

Роль української народної педагогіки у формуванні особистості школяра. Народна педагогіка у змісті навчальних дисциплін сучасної початкової школи. Народна педагогіка у системі позаурочної виховної роботи.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Становлення і розвиток української етнопедагогіки.

Тема 2. Українська народна педагогіка - сукупне педагогічне знання і виховний досвід народу.

Тема 3. Виховний ідеал української народної педагогіки.

Тема 4. Провідні напрями родинного виховання українців.

Тема 5. Народна дидактика як складова народної педагогіки українців.

Тема 6. Виховний потенціал народних свят і обрядів.

Тема 7. Етнопедагогічний досвід українців у навчально-виховному процесі сучасної початкової школи.

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Народна педагогіка як золотий фонд педагогічної науки.

Тема 2. Єдність загальнонаціонального та вселюдського в українській етнопедагогіці.

Тема 3. Тип досконалої людини в українській козацькій педагогіці.

Тема 4. Система народних знань і уявлень про фізичне виховання людини.

Тема 5. Народні знання в українській етнопедагогіці.

Тема 6. Традиції та звичаї - основа виховної системи українського етносу.

Тема 7. Відродження народних педагогічних традицій в умовах модернізації вітчизняної освіти.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1

Загальні основи української етнопедagogіки

Тема. Становлення і розвиток української етнопедagogіки (4 год.)

Питання для обговорення

(I частина)

1. Поняття «педагогіка - народна педагогіка-етнопедagogіка». Їх зміст і взаємозв'язок.
2. Зв'язок етнопедagogіки з іншими науками.
3. Основні етапи розвитку етнопедagogіки та їх характеристика.

(II частина)

1. Структурні компоненти української народної педагогіки та їх характеристика (за М.Стельмаховичем).
  - народне дитинознавство;
  - батьківська, родинна педагогіка,
  - народна дидактика;
  - народна педагогічна деонтологія.

Інформаційні джерела

1. Гресько В.В. Етнопедagogіка як провідний механізм формування етнонаціональної ідентичності. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 1. С. 67-70.
2. Етнопедagogіка – українознавство. Термінологічний словник. Начальний посібник / Уклад. Л.В. Мафтин. Чернівці: Технодрук, 2015. 276 с.
3. Лисенко Н.В. Етнопедagogіка в системі педагогічних наук. *Етнопедagogіка дитинства*. Навчально-метод. посібник. К.:Видавничий дім «Слово», 2011.С.525-528.
4. Мосіяшенко В.А. Загальні основи української

етнопедагогіки. *Українська етнопедагогіка*: Навч. посіб.. Київ: Університетська книга, 2019. С. 8-16.

5. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 232 с.

6. Стягунова О.О. Українська народна педагогіка як поліфункціональна багаторівнева система. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 2011. № 3. С.162-167. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist>

Завдання для самоконтролю

1. Чому в сучасному суспільстві зростає інтерес до етнопедагогіки?

2. Розкрийте роль «Етнопедагогіки України» як навчальної дисципліни у системі фахової підготовки майбутнього педагога.

3. Ранжуйте поняття «педагогіка», «народна педагогіка» «етнопедагогіка» проілюструйте їх взаємозв'язок

4. З якими науками пов'язана етнопедагогіка і в чому простежується цей зв'язок?

5. Розкрийте внесок М.Стельмаховича в дослідження української народної педагогіки.

6. Назвіть і охарактеризуйте основні структурні компоненти української народної педагогіки (за М.Стельмаховичем).

Завдання для роботи у групах

(І частина)

I. Висловіть свою думку: «Чому серед дисциплін вибіркового циклу Ви обрали курс «Етнопедагогіка України?», «Чого ви очікуєте від вивчення цього курсу?»

II. Охарактеризуйте предмет вивчення етнопедагогіки.

III. Обґрунтуйте спільність історичної долі народу і народної педагогіки українців.

IV. На основі аналізу праць вітчизняних вчених доведіть, що народна педагогіка є невичерпним джерелом педагогічної науки.

(II частина)

I. Прокоментуйте вислів О.Духновича: «Людину представляють натура, наука і звичай, природну схильність

одержує людина від самої природи, що складає її характер, але науки і звичаї дають вправи і настанови або виховання».

II. Доведіть цінність положень народного дитинознавства.

III. Розкрийте суть поняття «педагогічна деонтологія».

IV. На основі аналізу сучасних вітчизняних досліджень розкрийте основні підходи до структурування української народної педагогіки.

Захист завдань самостійної роботи: перевірка термінологічного словника ключових понять теми; звіт пошукової роботи на тему: Основні напрями дослідження української етнопедагогіки в сучасній науці; захист повідомлень: Особливості розвитку української етнопедагогіки на сучасному етапі, Найдавніші джерела етнопедагогічних знань українців.

Тема. Українська народна педагогіка - сукупне педагогічне знання і виховний досвід народу (6 год.)

Питання для обговорення

(I частина)

1. Народне виховання як педагогічна категорія: мета, зміст.
2. Народні уявлення про основні чинники формування особистості: спадковість; середовище, спосіб життя; виховний вплив; ініціативність, доля.
3. Принципи народного виховання та їх характеристика.

(II частина)

1. Природні й надприродні засоби виховання.
2. Усна народна творчість як провідний засіб виховання в українській етнопедагогіці:
  - виховний потенціал української пареміографії,
  - українська пісня як феномен народної педагогіки,
  - українська казкова проза.

(III частина)

1. Поняття про методи виховання в українській етнопедагогіці.
2. Класифікація народно-педагогічних методів виховання.
3. Форми народного виховання: загальна характеристика.

Інформаційні джерела

1. Вашак О.О. Принцип природовідповідності як визначальна засада у вихованні особистості. *Наука і освіта*. 2014. № 6. С.21-26.

2. Віннічук А.П. Український фольклор: Навчальний посібник. 2-ге вид., перероблене та доповнене. Вінниця, 2018. 168 с.

3. Мета, завдання, зміст і принципи виховання. *Українська народна педагогіка: курс лекцій* / Г. Кіт, Г. Тарасенко; М-во освіти і науки України. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2018. С.103-112.

4. Мосіяшенко В.А. (2019). Педагогічні погляди народу на виховання підростаючого покоління. *Українська етнопедagogіка* : навч. посіб. Київ:Університетська книга, С. 17-26.

5. Стельмахович М.Г. Камінь шліфують, а людину виховують. *Українська народна педагогіка*. К.: ІЗМН, 12997. С.38-70.

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст і мету виховання за народною педагогікою українців.

2. Доведіть, що чинники виховання у народній педагогіці є цілісною системою.

3. Назвіть основні принципи народного виховання і розтлумачте їх значення.

4. Дайте характеристику основним засобам виховання в українській народній педагогіці.

5. Охарактеризуйте методи народного виховання.

6. Назвіть і схарактеризуйте основні форми народного виховання.

Завдання для роботи у групах

(І частина)

I. Підберіть синоніми до слова виховувати. Проілюструйте їх народними пареміями.

II. Прокоментуйте вислів К.Ушинського: «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних засадах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях...».

III. У народній педагогіці українців зміст виховання кожної вікової групи дітей має певні особливості. Конкретизуйте ці особливості.

(II частина)

I. Узагальніть наукові підходи до класифікації засобів виховання у народній педагогіці. Назвіть основні групи. За вибором охарактеризуйте одну із груп.

II. Обґрунтуйте тезу про те, що рідна мова як складова народної культури українців є провідним засобом виховання.

III. Поетичний та прозовий фольклор українців у системі засобів народного виховання.

(III частина)

I. Обґрунтуйте класифікацію методів народного виховання. За вибором охарактеризуйте одну із груп.

II. Які з методів у практиці етновиховання використовувать найчастіше? Відповідь обґрунтуйте.

III. Прокоментуйте вислів Василя Шевчука: «...коли ми хочемо збудувати у світі власний дім, ми повинні знати, як його будували до нас предки наші. Коли хочемо бути розумними, ми повинні знати, як думали до нас. Коли хочемо зрозуміти світ і себе у ньому, ми повинні знати, як його розуміли до нас. Це речі аксіомні, але їх треба повторювати, бо самостійно бур'ян росте, а не культурна рослина, і сама по собі поширюється глупість, а не розум. Розум нам треба культивувати, доєднувати до розуму предків, а недомисля їхне бачити і пробачати. Це і буде запорукою нашого просування у часі».

IV. Розкрийте роль самовиховання й перевиховання в українській народнопедагогічній традиції (на основі усної народної творчості)

Захист завдань самостійної роботи: Перевірка термінологічного словничка, конспектів (головні положення праці М.Г.Стельмаховича «Українська народна педагогіка» (розділ «Камінь шліфують, а людину виховують»), таблиці систематизації методів, прийомів, форм виховання в українській етнопедогогіці, пошукової інформаційної робота на тему: Народ

про виховання (на матеріалі фольклору Буковини); обговорення повідомлення: Гра, її роль та значення в практиці народного виховання.

Тема. Виховний ідеал української народної педагогіки (4 год.)

Питання для обговорення

1. Складові виховного ідеалу.
2. Проблема виховного ідеалу в її історичному розвитку.
3. Основні засади виховного ідеалу Г.Ващенка.
4. Виховні ідеали українців та їх відображення в усній народній творчості.
5. Тип досконалої людини в українській козацькій педагогіці.
6. Сучасний ідеал українського національного виховання.

Інформаційні джерела

1. Ващенко, Григорій. Виховний ідеал. Полтава: «Полтавський вісник», 1994. 191 с.
2. Вишневський, Омелян. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). Дрогобич: Видавець Святослав Сурма, 2010. 160 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді *Інтернет-ресурс*. Режим доступу osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154
4. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. *Інтернет - ресурс*. Режим доступу: <http://education-ua.org> > ... >
5. Невмержицька, Олена Виховний ідеал: еволюція та сучасне трактування. *Людинознавчі студії*. Серія Педагогіка. 2015. Вип.31.С.2019-230.
6. Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка. Київ: Академія, 2007. 342 с.
7. Руденко Ю.Д. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. К.:Мауп, 384 с.
8. Русин, Галина. Формування виховного ідеалу засобами родинної етнопедагогіки: теоретичний аспект. *Гірська школа українських Карпат*. 2016. №15. С.127-130.

9. Мосіяшенко В.А. Виховний ідеал української народної педагогіки. Київ: ВТД «Університетська книга», 2019. С.28-36.

10. Овод, Ю. Козацька педагогіка про формування інтелекту, тіловиховання та духовності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 31. С. 115-117

Завдання для самоконтролю

(І частина)

1. Розкрийте зміст поняття «виховний ідеал». Виокремте його складові.

2. Доведіть, що поняття виховного ідеалу історично детерміноване.

3. Обґрунтуйте ключові погляди психологів, педагогів, представників філософської думки щодо виховного ідеалу.

(ІІ частина)

1. Проаналізуйте типологію виховних ідеалів українців. Проілюструйте прикладами з усної народної творчості.

2. Розкрийте головну мету та основні завдання козацької педагогіки.

3. Назвіть козацькі виховні традиції та розкрийте їх зміст.

4. Розкрийте зміст виховного ідеалу українців крізь призму сучасних викликів.

Завдання для роботи у групах

(І)

I. Ранжуйте поняття «виховний ідеал», «національний виховний ідеал», «ідеал українського виховання».

II. Проблема виховного ідеалу в українській педагогічній думці.

III. Прокоментуйте вислів Г.Ващенка: «Традиційний ідеал людини – це не вишивана сорочка, яку можна скинути і все ж таки залишитись українцем. Ідеал людини – це те найкраще, що створив народ в розумінні властивостей людської особовости та її призначення».

(II)

I. Доведіть, що традиційним ідеалом української народної педагогіки є людина праці, шляхетна в поведженні й свідомо своєї людської та національної гідності.

II. Систематизуйте основні ідеї й цінності козацької

педагогіки, розкрийте їх значення у формуванні досконалої людини.

III. Українська народна педагогіка про еталон дівочої й парубочької краси та людських взаємин.

IV. Сучасний виховний ідеал українців.

Захист завдань самостійної роботи: перевірка пошукової роботи: педагогічна скринька висловів видатних особистостей України про виховні ідеали української етнопедагогіки; таблиця: чинні нормативні документи про мету й завдання сучасного національного виховання (Закон України «Про освіту», 2017; Концепція розвитку громадянської освіти в Україні / 2018; НУШ); повідомлення: духовні ідеали українців; традиції козацької педагогіки і сучасність. На основі аналізу чинних нормативних документи про освіту, виокремте основні завдання сучасного національного виховання.

Змістовий модуль 2. Українська етнопедагогіка як цілісна виховна система

Тема. Провідні напрями родинного виховання українців (4 год.)

Питання для обговорення

1. Типи української сім'ї, її функції.
2. Родина і родовід: структура української родини.
3. Сім'я як один із ідеалів народної педагогіки українців: внутрішньосімейні стосунки.
4. Народна практика духовно-морального виховання дітей в українській родині.
5. Прогресивні ідеї й досвід трудового виховання.
6. Погляди на красу та прилучення дітей до прекрасного.

Інформаційні джерела

1. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.
2. Маєвська Л.М. Форми збереження родової пам'яті. Родовід. Дерево роду. *Етнопедагогіка*: навч. посібник. Херсон: Олді-плюс, 2019. С.115-116.
3. Мосіяшенко Володимир. Мудрість народна про сім'ю як головний педагогічний інструментарій. *Українська*

етнопедагогіка. Київ: Університетська книга, 2019. С.74-86.

4. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. К.: ІЗМН, 1996. Розділ I, II, III. С.10-153.

5. Українська родина: Родинний і громадський побут / Упорядн. Лідія Орел. К., 2000. 424 с.

Завдання для самоконтролю

(I частина)

1. Розкрийте зміст понять «сім'я», «родина», «рід».
2. Охарактеризуйте структуру традиційної української родини.
3. Дайте узагальнену характеристику особливостям взаємостосунків у традиційній українській родині.

(II частина)

1. Назвіть основні напрями родинного виховання українців. Проілюструйте прикладами усної народної творчості.
2. Розкрийте психолого-педагогічний механізм підготовки дитини до праці в українській народній педагогіці.
3. Назвіть і схарактеризуйте засоби естетичного впливу на особистість в українській виховній традиції.

Завдання для роботи у групах

(I)

- I. Історичні відомості про українську сім'ю.
- II. Назвіть і схарактеризуйте функції української сім'ї.
- III. Структура української системи спорідненості.

(II)

- I. Розкрийте зміст понять: мораль, духовність, цінності української родини крізь призму народної педагогіки .
- II. Які засоби трудового виховання визначає народна педагогіка? Проаналізуйте їх.
- III. Систематизуйте народні прислів'я і приказки, у яких йдеться про зовнішню та внутрішню красу людини.
- IV. Порівняйте пріоритети традиційного і сучасного родинного виховання.

Захист завдань самостійної роботи: перевірка термінологічного словничка, пошукової роботи із систематизації народних прислів'їв і приказок про провідні напрями родинного виховання українців; схеми родовідного дерева;

обговорення повідомлення: Превентивне виховання учнів молодшого шкільного віку засобами української народної педагогіки.

Тема. Народна дидактика як складова народної педагогіки українців (4 год.)

Питання для обговорення

1. Поняття народної дидактики.
2. Мета і зміст української народної дидактики.
3. Розум, знання і навчання як основні категорії народної дидактики.
4. Народні принципи, методи, прийоми, форми організації навчання.
5. Народна дидактика і навчально-виховний процес сучасної початкової школи.

Інформаційні джерела

1. Кіт Г.Т., Тарасенко Г.С. Народна дидактика. *Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.* Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. С.48-91.
2. Мосіяшенко В.А. Українська народна дидактика. *Українська етнопедогогіка.* Навч. посіб. Київ: ВТД «Університетська книга», 2019. С.99-108.
3. Народні знання. *Українське народознавство* : Навч. посібник / С.П. Павлюк [та ін.] ; ред. С.П. Павлюк. 3 вид., випр. Київ: Знання, 2006. С.166-196.

Завдання для самоконтролю

(І частина)

1. Ранжуйте поняття «народна дидактика», «розум», «знання», «навчання».
2. Конкретизуйте мету народної дидактики.
3. Розкрийте зміст освіти в українській народній дидактиці.

(ІІ частина)

1. Народна педагогіка про раціональні шляхи організації навчання дитини.
2. Охарактеризуйте народні принципи, методи, прийоми,

форми організації навчання.

3. Обґрунтуйте необхідність використання народної дидактики у педагогічному процесі сучасної початкової школи.

Завдання для роботи у групах

(I)

I. Доведіть, що зміст освіти в народній дидактиці нерозривно пов'язаний із трудовою діяльністю українців.

II. Лічба; народні виміри часу; міри довжини, маси і рідини як невід'ємні елементи системи народних знань.

(II)

I. Класифікація методів навчання у народній дидактиці.

II. Охарактеризуйте челядництво як одну із форм навчання у народній дидактиці.

III. Практичне застосування народної дидактики у педагогічному процесі сучасної початкової школи.

Захист завдань самостійної роботи: перевірка пошукової роботи: усна народна творчість про знання, книгу, вчителя, школу; народні засоби розвитку мислення дитини.

Тема. Виховний потенціал народних свят і обрядів українців (4 год.)

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика української календарної обрядовості (календар, традиція, звичай, обряд).

2. Календарно-побутова обрядовість українців: етапи формування.

3. Свята весняно-літнього циклу українців та їх виховні можливості.

4. Осінні звичаї та обряди українців.

5. Обрядовість зимового циклу.

6. Свята народного календаря як дієвий засіб виховання ростаючої особистості.

Інформаційні джерела

1. Колоскіна О.А. Формування елементів національної свідомості та самосвідомості молодшого школяра на основі цінностей народного календаря. *Вісник Житомирського*

державного університету імені Івана Франка. 2005. №24. С. 321-236.

2. Лановик М.Б, Лановик З.Б. Календарно-обрядова творчість. *Українська усна народна творчість: Підручник*. К.: Знання-Прес, 2005. С.106-187.

3. Лисенко Н.В. Традиції та звичаї як основа виховної системи етносу. *Етнопедagogіка дитинства*. Навчально-методичний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. С.545-550.

4. Мосіяшенко В.А. Педагогіка народного календаря. *Українська етнопедagogіка*. Навч. посіб. Київ: ВТД «Університетська книга», 2019. С.119-130.

5. Руденко, Юрій. Педагогіка народного календаря. *Основи сучасного українського виховання*. К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. С. 225-270.

Завдання для самоконтролю

(I частина)

1. Розкрийте особливості народного календаря українців
2. Ранжуйте поняття: «звичай», «традиція», «обряд», «свято».
3. Обґрунтуйте виховні можливості народних свят українців весняно-літнього циклу.

(II частина)

1. Визначте виховні можливості осінніх звичаїв та обрядів українців
2. Розкрийте виховний потенціал обрядовості зимового циклу свят українців.
3. Обґрунтуйте можливості використання змісту народного календаря українців у педагогічному процесі сучасної початкової школи.

Завдання для роботи у групах

(I)

I. Прокоментуйте вислів Галини Лозко: «Народ, що втратив свій власний календар», блукатиме у тисячоліттях неволі та пітьми, лише той, хто пам'ятає, який стогодні день, здатен відчувати пульс Всесвіту.

II. Доведіть тезу про те, що народний аграрний календар є енциклопедією народної мудрості, основою

виховання людини-господаря.

III. Проаналізуйте найпоширеніші фольклорні жанри, якими супроводжуються календарні свята українців.

(II)

I. Жниварська обрядовість українців: традиції та сучасність.

II. Проаналізуйте традиційні етновиховні засоби народного календаря українців.

III. Укладіть сценарій найбільш поширеного зимового обряду українців.

Захист завдань самостійної роботи: перевірка пошукової роботи: календарно - обрядова творчість зимового циклу українців : регіональний аспект (на матеріалі Буковини).

Тема. Етнопедагогічний досвід українців у навчально-виховному процесі сучасної початкової школи (4 год.)

Питання для обговорення

1. Духовні цінності народної педагогіки у формуванні національно свідомої особистості.

2. Використання засобів народної педагогіки у змісті навчальних дисциплін сучасної початкової школи.

3. Українська етнопедагогіка - основа сучасного національного виховання.

4. Специфіка організації позаурочних виховних занять на засадах української народної педагогіки.

Інформаційні джерела

1. Гриців Т., Батрин В. Українська система виховання на засадах народної педагогіки: навч.-метод.посіб. для позакл. роботи в шк. Чернівці : Народознав.-просвітн. центр Факел Мрії, 2013. 263 с.

2. Дюкова В.А. Використання усної народної творчості на уроках української мови та читання. *Початкове навчання і виховання*. 2013. № 6. С.26-30.

3. Єпіхіна, М. А., & Келаріу, О. В. Народна педагогіка як засіб національно-патріотичного виховання молодших школярів у новій українській школі. *Вісник Луганського*

національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2020. (2(333) Ч.2). С. 114–122.

4. Лемко, Галина. Народознавство як засіб виховання особистості. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2020. Том 3. № 31, С.294–298.

5. Мафтин Л.В., Прокоп І.С. Проблема інтеграції українознавства у зміст підручників з математики для 1 класу. *Virtus*. January, issue 20. 2018. С.166-169.

6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи К.: Світоч, 2019, 336 с.

7. Українознавство в освітньому просторі сучасної школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Сивачук Н. П., Гончарук В. А., Йовенко Л. І., Терешко І. Г. та ін.. Умань : ПП Жовтий, 2011. 295 с.

8. Як використовувати народознавство в школі За ред. чл. - кор. АПН України, проф.. Скульського Р.П. Івано-Франківськ, 2000. 374 с.

Завдання для самоконтролю

(І частина)

1. Дайте визначення поняття «національно свідомою особистістю».

2. Доведіть, що духовні цінності народної педагогіки є вагомим чинником формування національно усвідомленої особистості.

3. Розкрийте особливості використання народної педагогіки у змісті навчальних дисциплін сучасної початкової школи.

(ІІ частина)

1. Розкрийте напрями виховної роботи на засадах народної педагогіки у сучасній початковій школі.

2. Обґрунтуйте тезу про те, що українська народна педагогіка є підґрунтям сучасного національного виховання.

3. Розкрийте особливості організації позаурочних виховних заходів на засадах народної педагогіки.

Завдання для роботи у групах

(І частина)

I. Чи погоджуєтеся Ви із твердженням, що у

сучасному зверненні вчителів до скарбів народної педагогіки спостерігається дещо спрощене та однобічне її розуміння, сприйняття лише її окремих положень, епізодичне використання її засобів. Відповідь обгрунтуйте.

II. На основі аналізу чинних нормативних документів конкретизуйте оптимальні варіанти застосування дидактичного потенціалу народної педагогіки у процесі навчання молодшого школяра.

III. Запропонуйте завдання з використанням усної народної творчості на уроках математики та української мови (тема, клас за вибором)

(II частина)

I. На основі аналізу чинних нормативних документів обгрунтуйте нові підходи до розв'язання виховних проблем сучасної початкової школи. Уточніть роль народної педагогіки в цьому процесі.

II. На основі матеріалів народної педагогіки українців запропонувати тематику виховних заходів на календарний навчальний рік для учнів 1-4 класів (клас за вибором);

III. Запропонуйте сценарій виховного заходу (за вибором) для учнів 3 класу; теми: «Добро починається з тебе», «День Матері», «Виховні традиції українського козацтва».

Захист завдань самостійної роботи. Перевірка пошукової роботи: аналіз чинних Програми Нової української школи: Типові освітні програми для 1-2 класів НУШ; Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ (Савченко О. Я., Шиян Р. Б.) з виокремленням народно-педагогічного контексту; проаналізувати новітні методичні розробки з організації виховної роботи з учнями 1-4 класів, запропонувати фрагменти виховних заходів (клас, тема за вибором).

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Загальні методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів - це спланована пізнавальна діяльність, організаційно і методично направлена на досягнення результату, яка здійснюється без прямої допомоги викладача; є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних дисциплін.

Метою самостійної роботи студентів є: розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів; формування в студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань; розвиток морально-вольових зусиль.

Завдання самостійної роботи студентів: навчити студентів самостійно працювати з літературою; творчо сприймати навчальний матеріал і належно його осмислювати; сформувати навички щоденної самостійної роботи з метою одержання та узагальнення знань, умінь і навичок.

Зміст самостійної роботи студентів з конкретної дисципліни визначається навчальною та робочою навчальною програмою вивчення дисципліни. На самостійну роботу може вноситись: частина теоретичного матеріалу, менш складного за змістом; окремі практичні роботи, що не потребують безпосереднього керівництва викладача.

Самостійна робота студентів забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: основна література (підручник, конспект лекцій, навчальні та методичні посібники); додаткова література (наукова, фахова, монографічна, періодична, Інтернет-джерела); методичні матеріали (методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи студентів).

Самостійна робота над засвоєнням навчального матеріалу з навчальної дисципліни «Етнопедагогіка України» може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерному класі, а також у домашніх умовах.

Види завдань самостійної роботи: переробка інформації, отриманої безпосередньо на обов'язкових навчальних заняттях; робота з відповідними підручниками та особистим конспектом лекцій; самостійне вивчення окремих тем або питань із розробкою конспекту; опрацювання рекомендованої літератури; написання рефератів, повідомлень; творчі завдання (доповіді, огляди, презентації тощо); здійснення пошукової роботи; підготовка письмових відповідей на дискусійні питання; виготовлення наочності тощо.

Поради до виконання самостійної роботи: звернути увагу на мотивацію виконання завдань самостійної роботи; виробити послідовний алгоритм навчальної діяльності з першого дня навчання; удосконалювати навички роботи з книгою, пошукові уміння, навички аналізу навчального матеріалу; дотримуватися академічної доброчесності; обґрунтовувати зв'язок з майбутньою професійною діяльністю.

Зміст завдань для самостійної роботи студентів

ЗМ 1. Загальні основи української етнопедагогіки

Тема: Народна педагогіка як золотий фонд педагогічної науки. Народна педагогіка як першооснова становлення і розвитку педагогічної науки. Внесок вітчизняних вчених у дослідження проблем української народної педагогіки. Відображення педагогічного досвіду народу в творах українських письменників (Г.Сковорода, Т.Шевченко, І.Франко й ін.).

Завдання: На основі аналізу праць М.Стельмаховича, Н.Лисенко, В.Лаппо, В.Мосіяшенка довести тезу про те, що народна педагогіка стала першоосновою становлення й розвитку наукової педагогіки; систематизувати вислови видатних педагогів минулого й сучасності про виховний потенціал української народної педагогіки; розкрити ідеал народної педагогіки у творчості видатних українських письменників (Г.Сковорода, І.Котляревський, Т.Шевченко, І.Франко, Б.Грінченко, Леся Українка, Ліна Костенко та ін.); скласти таблицю ключових проблем наукових дискусій к. ХХ-поч.ХХІ

ст. у сфері освіти (етнопедагогічний аспект); підготувати повідомлення на тему: «Особливості розвитку української етнопедагогіки на сучасному етапі», «Найдавніші джерела етнопедагогічних знань українців»

Література:

1. Народна педагогіка як прародителька школи й педагогічної науки. *Історія української школи і педагогіки*: Навч. посіб. / За ред. О.О.Любара. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. С.52-68.

2. Лисенко Н.В., Лаппо В.В. Етнопедагогіка: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Плай, 2003. С.17-20.

3. Мосіяшенко В.А. Спадкоємці джерел народної педагогіки. *Українська етнопедагогіка*. Навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019. С.140-155.

4. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка як золотий фонд педагогічної науки: Навчально-методичний посібник. *Українська народна педагогіка*. К.:ІЗМН, 1997.С.15-25.

5. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн.2: Навч. посібник / За ред. О.В.Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 552 с.

Тема: Єдність національного та вселюдського в українській етнопедагогіці. Українська етнопедагогіка як неповторна національна навчально-виховна система. Взаємозв'язок української етнопедагогіки з надбанням виховної практики інших народів.

Завдання: На основі аналізу рекомендованої літератури розкрити зміст понять «етнічні цінності», «національні цінності», «вселюдські цінності»; обґрунтувати своєрідність етнопедагогіки українців як дидактико-виховної системи; розглянути народну педагогіку українців в контексті міжнаціональних зв'язків; підготувати для обговорення повідомлення на тему: «Діалог культур і етнічний досвід виховання».

Література:

1. Атрощенко Т.О. Полікультурне виховання особистості крізь призму праць М.Г.Стельмаховича. *Освітній простір України*. 2018. № 13. С.7-12.

2. Березюк О.С., Основні джерела етнопедагогіки як

складові полікультурної компетентності. *Тенденції модернізації національних освітніх систем*: збірник наукових праць / за ред. О.С.Березюк, О.М.Власенко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. 158 с.

3. Вишневський, Омелян. Природа цінностей виховання. *Педагогічна думка*. 2006. № 2. С. 11-22.

4. Усачов В.А. Культурологічні передумови розвитку гуманістичного світогляду на сонові традицій українського національного виховання. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2013. № 1. С.92-101.

Тема: Тип досконалої людини в українській козацькій педагогіці. Суть, специфіка, завдання козацької педагогіки. Козацька духовність, її ознаки, компоненти й особливості. Меценатство українських козаків. Козацька система тілесного виховання. Традиції козацької педагогіки і сучасність.

Завдання: На основі аналізу рекомендованої літератури обґрунтувати своєрідність козацької педагогіки як унікального явища світової педагогічної думки; обґрунтувати культ фізичного розвитку особистості в козацькій педагогіці; охарактеризувати кодекс честі духовного життя козацтва, благодійну та державотворчу діяльність козаків; довести, що ідеї й засоби козацької педагогіки тісно пов'язані з сучасним національним вихованням зростаючої особистості; підготуватися до обговорення повідомлень на тему: «Звичаєве право у системі моральної культури українського козацтва»; «Бойові мистецтва українських козаків».

Література:

1. Козацька педагогіка про формування інтелекту, духовності та тіловиховання *Історія української школи і педагогіки*: Навч. посіб. / За ред.. О.О.Любара. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. С.149-159.

2. Козацька педагогіка - складова системи виховання. *Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник* / Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. С.7-43.

3. Мосіяшенко В.А. Українська козацька педагогіка. *Українська етнопедогогіка*. Навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019. С.109-118.

4. Руденко, Юрій, Губко, Олексій. Українська козацька педагогіка. Витоки. Духовні цінності. Сучасність. К.: МАУП, 2007. 348 с.

ЗМ. 2. Українська етнопедогогіка як цілісна виховна система

Тема: Фізичне виховання в українській етнопедогогіці. Фізичне виховання і його завдання в українській народній педагогіці. Аспекти фізичного виховання, його засоби в українській етнопедогогіці. Валеологічна культура українського народу.

Завдання: розкрити погляди народу на фізичне виховання; визначити зміст, форми й методи фізичного виховання зростаючої особистості в українській етнопедогогіці; схарактеризувати основні положення української етнопедогогіки щодо фізичного виховання дітей та молоді; систематизувати ідеї здорового способу життя в українській етнопедогогіці (таблиця); здійснити бібліографічний огляд проблеми фізичного виховання засобами народної педагогіки (новітні вітчизняні публікації); підготуватися до обговорення повідомлень: Роль народних ігор у фізичному вихованні дітей раннього віку; Піклування про здоров'я та фізичний розвиток дітей в українській родині: традиції та сучасність.

Література:

1. Етнопедогогіка – українознавство. Термінологічний словник. Начальний посібник / Уклад. Л.В.Мафтин. Чернівці: Технодрук, 2015. 276 с.

2. Мосіяшенко В.А. Естетичне і фізичне виховання в українській етнопедогогіці. *Українська етнопедогогіка*. Навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019. С.65-73.

3. Смолюк І.О. Виховання здорової дитини в українській етнопедогогіці. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у су сучасному суспільстві. 2016. № 1. С.5-12.

4. Струманський В.П. Емпірична практика фізичного виховання через українські народні ігри та забави. *Поч.школа*. 1996. № 10. С. 51- 53.

Тема: Народні знання в українській етнопедагогіці.

Основи народних знань. Народна математика. Народні метеорологічні знання та «народний прогностик». Система народних знань та поглядів українців у галузі медицини.

Завдання: При виконанні завдань варто звернути увагу на специфіку народних знань, як особливої сфери народно-побутової культури, набутих у процесі тривалого спостереження за явищами природи, виробничого і життєвого досвіду українців; дати характеристику народній космогонії та астрономії, обґрунтувати специфіку народної математики, метрології й метеорології; розкрити основи народних знань та поглядів українців у галузі медицини; систематизувати народні прислів'я про грамоту, навчання, розум, науку (на матеріалі фольклору Буковини); підготуватися до обговорення повідомлення та реферату: Народна ботаніка та зоологія; Мова і мовленнєвий розвиток дитини у народній педагогіці.

Література:

1. Гандзій В., Мафтуляк М. Фольклор Буковино-Бессарабського Подністров'я. Чернівці, 2016. 265 с.

2. Етнопедагогіка – українознавство. Термінологічний словник. Начальний посібник / Уклад. Л.В.Мафтин. Чернівці: Технодрук, 2015. 276 с.

3. Народні знання. *Українське народознавство*: Навч. посіб./ за ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. - 3-те вид., випр.. К.: Знання, 2006. С.163-196.

4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2006. 591 с.

5. Мосіяшенко В.А. Українська народна дидактика. *Українська етнопедагогіка*. Навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019. С.99-108.

Тема: Традиції і звичаї – основа виховної системи етносу. Традиція як передумова передачі культурної спадщини етносу. Народні звичаї, їх педагогічний зміст.

Завдання: на основі аналізу рекомендованої літератури розкрити зміст понять «традиція», «звичай», «обряд»; обґрунтувати вагомість педагогічного потенціалу українських народних традицій і звичаїв; довести тезу про те, що традиції та звичаї є вагомими чинниками формування української ідентичності; підготуватися до обговорення реферату та повідомлення на тему: Народні традиції українців - самобутнє культурне явище; Педагогічний потенціал звичаю (на матеріалі родинної обрядовості українців).

Література:

1. Борисенко В.К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців: навчальний посібник для студ. ВНЗ. К.: УНІСЕРВ, 2000. 190 с.

2. Етнопедагогіка – українознавство. Термінологічний словник. Начальний посібник / Уклад. Л.В.Мафтин. Чернівці: Технодрук, 2015. 276 с.

3. Звичаї та обряди. *Українське народознавство: Навч. посіб./* за ред. С.П.Павлюка; Передмова М.Г.Жулинського. - 3-тє вид., випр.. К.: Знання, 2006. С.117-162.

4. Лановик М., Лановик З. Календарно-обрядова творчість. *Українська усна народна творчість.* Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2006. С.106-192.

5. Яківчук А.Ф. З роси і води: оповіді про народні традиційні свята. Чернівці: Місто, 2003. 172 с.

Тема: Відродження народних педагогічних традицій в умовах модернізації національної освіти. Народна педагогіка й оновлення змісту шкільної освіти. Концепти народної педагогіки як доміанти виховання етнокультурної, національно свідомої особистості.

Завдання: опрацювати чинні нормативні документи щодо модернізації національної освіти, звернути увагу на відображення у них ідей народної педагогіки; обґрунтувати тезу про те, що «інноваційні зміни в освіті не можливі без глибинного усвідомлення основних постулатів народної педагогіки та їх реалізації у професійній діяльності сучасного вчителя»; аналіз статті: Вашак О.О. Значення педагогіки народознавства в сучасній національній системі виховання.

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 5. С.101-108; анотація статті: Вишневський О.І. Український національний характер та сучасний ідеал виховання української молоді. *Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць* / За ред. Надії Скотної та Марії Чепіль. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. С. 85 – 94; робота над таблицею: Концепти народної педагогіки як доміанти виховання етнокультурної особистості», підготовка до обговорення повідомлення: Педагогіка народознавства: шляхи застосування у педагогічному процесі сучасної початкової школи.

Література:

1. Батрун І.В. Етнопедагогіка в системі вітчизняного національного та патріотичного виховання ХХІ століття. 2020. № 73. Т.1. С.17-22.

2. Бикова М.М. Засоби української народної педагогіки як елемент сучасної національної системи виховання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №8. С.308-315.

3. Коваль Т.В. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці*. Педагогіка. 2022. № 2(2). - С.547-554.

4. Мафтин Л.В. Етнопедагогічні основи дидактичного процесу сучасної початкової школи. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць*/ укл. Поясик О.І., Слипаник О.В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ.: НАІП, 2021. С.195-198.

5. Методичні рекомендації щодо національно - патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL : <http://dpl.in.ua/index.php/vykhovna-robota/natsionalno-patriotychne-vykhovannia/metodychni-rekomendatsii-shchodo-natsionalno-patriotichnoho-vykhovannia-u-zahalnoosvitnikh-navchalnykh-zakladakh>

6. Хомич Л.О. Народні традиції у вихованні молодших школярів. *Вісник Черкаського університету*. Педагогічні науки. 2013. № 21. (274.) С.125-127.

КОНТРОЛЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Комплексний контроль знань студентів з курсу «Етнопедагогіка України» здійснюється на основі результатів проведення поточного, модульного та підсумкового контролю знань(залік).

Форми поточного контролю:

Усне опитування: усна відповідь студента на одне із питань теми; доповнення; участь в обговоренні проблемних питань; виконання аудиторних вправ; робота в групах, захист завдань самостійної роботи.

Письмове опитування: письмова відповідь студента на одне із питань теми, термінологічний диктант, тестування, творче завдання, виконання завдань практичного змісту, конспектування літератури, ведення термінологічного словника, виконання завдань пошукової роботи, модульні контрольні роботи; підсумкова залікова робота.

Форма підсумкового контролю: залік.

Засоби оцінювання: контрольні роботи; тести; повідомлення, реферати; презентації результатів виконаних завдань та самостійних досліджень.

Критерії оцінювання результатів навчання

Основними критеріями оцінювання навчальної діяльності студентів з курсу «Етнопедагогіка України» є її систематичність, активність і результативність. Показниками систематичності навчальної діяльності є відвідування студентами лекційних, семінарських занять з курсу, своєчасне виконання навчальних завдань і модульних контрольних робіт.

Активність студента на лекційних, семінарських заняттях визначається якістю підготовки до них і рівнем виконання завдань практичного, творчого характеру. Показником результативності є правильність виконання на семінарських заняттях усіх видів робіт.

Система контролю за навчальною успішністю студентів передбачає поточний, модульний та підсумковий контроль.

Завдання поточного контролю полягає в систематичній перевірці розуміння та засвоєння студентами навчального матеріалу з курсу, якості виконання ними практичних, творчих,

пошукових завдань (аудиторних і позааудиторних), здатності усно чи письмово відтворювати навчальний матеріал. Вагомою складовою здійснення поточного контролю є перевірка виконання завдань самостійної роботи.

Завданням модульного контролю є оцінювання засвоєння студентами частини навчального матеріалу дисципліни, що становить у сукупності завершений навчальний модуль. Здійснення модульного контролю передбачає виконання студентами контрольної роботи, яка включає комплекс завдань (контрольні питання, творчі завдання чи тести) з метою перевірки теоретичної підготовки і розв'язання навчально-професійних задач, які дають можливість продемонструвати студентам здатність практично використовувати набуті знання.

Завданням підсумкового контролю є підсумкова перевірка рівня засвоєння студентами теоретичного матеріалу з курсу «Етнопедagogіка України» та здатність практично використовувати набуті знання при відповідях на питання заліку.

Зазначені форми контролю та види роботи на семінарських заняттях є обов'язковими для всіх студентів. Система оцінювання знань є накопичувальною (складається із суми балів за різними видами здійсненого контролю).

Політика оцінювання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності: списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (у т.ч. із використанням мобільних девайсів). Презентації, реферати, повідомлення повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу.

Політика щодо відвідування: відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн-форматі за погодженням із деканом факультету).

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне опитування та самостійна робота:

3 бали: усне, письмове опитування – 2 бали; самостійна робота – 1 бал; модульна контрольна робота - (I модуль - 9 балів, II модуль - 6 балів).

3 бали – відповідь повна, немає помилок, завдання самостійної роботи виконані на належному рівні;

2 бали – відповідь неповна або має помилки, завдання самостійної роботи виконані частково;

1 бал – відповідь неповна, має значні помилки; завдання самостійної роботи не виконані;

0 балів - завдання не виконані, є порушення академічної доброчесності.

За I модуль -30 балів, за II модуль - 30 балів; разом - 60 балів;

за залік - 40 балів (залік за завданнями: 1 питання - 15 балів; 2 питання - 15 балів; 3 питання - 10 балів; разом: 40 балів); або: тестовий контроль: 1 тест - 1 бал: 40 тестів - 40 балів).

Сумарна кількість балів - 100 балів (60+40).

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)	зараховано
80-89	B (дуже добре, вище середнього рівня з кількома помилками)	
70-79	C (добре – у загальному правильна робота з незначною кількістю помилок)	
60-69	D (задовільно- загалом непогано, але зі значною кількістю певних недоліків)	
50-59	E (задовільно-достатньо: виконання задовольняє мінімальні критерії)	
35-49	FX (незадовільно – потрібно попрацювати перед тим як отримати залік (без повторного вивчення курсу)	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F (незадовільно - необхідна серйозна подальша робота: повторне вивчення курсу)	не зараховано з обов'язковим повторним курсом

Критерії оцінювання з дисципліни «Етнопедagogіка України» (залік)

Студент отримує залік за результатами модульного 1-го та 2-го контролю шляхом накопичення балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (залік). Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю, які були відображені у змістово-діяльній структурі. Кількість балів за кожен модуль становить суму балів за навчальний елемент даного модуля. Питома вага модуля визначається його складністю – це компетенція викладача.

Критерії оцінювання знань студентів з дисципліни «Етнопедagogіка України» / ЗФН (залік в умовах дистанційного навчання)

Загальна кількість балів - 100. З них:

- 20 балів за відвідування лекційних занять з елементами практикуму;
- 40 балів за виконання індивідуальних практичних завдань;
- 40 балів за усну відповідь у режимі онлайн (або ж інший варіант - виконання тестових завдань).

Оцінка «**зараховано**» (А - високий рівень навчальних досягнень) виставляється, якщо студент набрав 90-100 балів, відповідь студента є повною, логічно структурованою, з правильним використанням наукових термінів, творчим підходом до виконання практичних завдань. Письмові завдання виконані цілком, відповідь обґрунтована й правильно оформлена. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - 35- 40 б.

Оцінка «**зараховано**» (В - достатній рівень початкових досягнень) виставляється, коли студент набрав 80-89 балів, відповідь студента показує, що він добре опанував матеріал навчального курсу, уміє застосовувати знання у стандартних ситуаціях, аналізувати й систематизувати інформацію, володіє понятійним апаратом, характеризується достатнім рівнем компетентності у відповідях на питання заліку; але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу, є спірна аргументація; письмові завдання виконані цілком, однак

допущені незначні неточності у відповідях або оформленні письмової роботи. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - 27- 34 б.

Оцінка **«зараховано»** (С - достатній рівень навчальних досягнень) виставляється, коли студент набрав 70-79 балів, відповідь студента загалом демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язку між ними, вірно розуміння змісту основних теоретичних положень; вказує на уміння давати змістовний аналіз матеріалу з поставленого питання; демонструє послідовність у виконанні практичного завдання; однак студентом допущені неточності чи прогалини при поясненні окремих аспектів залікових питань; розкриття ключових проблем має репродуктивний, тезовий характер; оформлення роботи містить виправлення; окремі формулювання є нечіткими, міститься інформація, котра не відноситься до змісту залікового питання; алгоритм виконання практичного завдання схематичний. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - 17- 26 б.

Оцінка **«зараховано»** (Д - середній рівень навчальних досягнень) виставляється, коли студент набрав 60-69 балів, відповідь студента є недостатньо повною і показує, що навички роботи із вивченим матеріалом сформовані на низькому рівні; студент не вміє вільно оперувати інформацією, самостійно викласти зміст залікових питань; у практичному завданні та оформленні відповіді допущено фактичні й змістові помилки. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - 10- 16 б.

Оцінка **«Зараховано»** (Е - середній рівень навчальних досягнень) виставляється, якщо студент набрав 50-59 балів; відповідь студента викладена недостатньо аргументовано, з порушеннями логіки; свідчить про прогалини у знаннях або ж невірне розуміння окремих аспектів поставленого питання; відповіді непереконливі, плутає поняття, невпевнено почувається, виконуючи практичні завдання, не вміє систематизувати факти та явища, давати їм належну оцінку, пов'язувати із майбутнім фахом; письмові завдання виконані й оформлені на недостатньому рівні, частково із грубими помилками. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - 5- 9 б.

Оцінка «не зараховано»/ з можливістю повторного складання (FX - початковий рівень навчальних досягнень) виставляється студентові, який набрав 35-49 балів; відповідь студента свідчить про те, що теоретичний зміст курсу засвоєний фрагментарно, необхідні практичні уміння і навички не сформовані, відповідь не повна, аргументація відсутня взагалі або ж є безсистемною чи алогічною, студент не володіє понятійним апаратом, відзначається низьким рівнем компетентності; письмові завдання не виконані або виконані із грубими помилками; за додаткової самостійної роботи над матеріалами курсу можливе підвищення якості виконання завдань. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - до 5 б.

Оцінка «не зараховано» (F) виставляється студентові, який набрав 1-34 бали; студент не спроможний дати відповідь на питання або ж його відповідь є неправильною, містить грубі змістовні помилки; аргументація відсутня взагалі чи є безсистемною і алогічною; практичне завдання не виконане. У разі тестового контролю: 40 тестів (1 тест - 1 бал) - 0-4 б. Необхідне повторне вивчення курсу.

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ

(залік)

1. Зробіть порівняльну характеристику наукових термінів «народна педагогіка», «етнопедагогіка», «педагогіка». Проілюструйте їх взаємозв'язок.
2. Схарактеризуйте особливості народної педагогіки у порівнянні з науковою педагогікою.
3. Назвіть і схарактеризуйте основні структурні компоненти української народної педагогіки.
4. Проаналізуйте основні етапи розвитку української народної педагогіки. Доведіть їх історичну обумовленість.
5. Розкрийте зв'язок української етнопедагогіки з іншими науками.
6. Розкрийте внесок О.В.Духновича в розвиток української етнопедагогіки.
7. Проаналізуйте основні положення праці О.Духновича «Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских».
8. Прокоментуйте вислів О.Духновича: «Люби свій народ не тому, що він славний, а тому, що він твій».
9. Розкрийте внесок В.Сухомлинського у вивченні етнопедагогічного досвіду українців.
10. Доведіть, що народна педагогіка – джерело педагогічних новацій В.Сухомлинського.
11. Розкрийте внесок Г.Ващенка у вивчення етнопедагогічного досвіду українців.
12. Проаналізуйте основні положення праці Г.Ващенка «Виховний ідеал».
13. Прокоментуйте вислів Г.Ващенка: «Найбільша чеснота українця – безмежна вірність Богові і Батьківщині».
14. Розкрийте внесок К.Ушинського у вивчення етнопедагогічного досвіду українців.
15. Розкрийте внесок С.Русової у вивчення етнопедагогічного досвіду українців.
16. Розкрийте етнопедагогічний аспект творчості Б.Грінченка.
17. Розкрийте етнопедагогічний аспект творчості Г.Сковороди.
18. Проаналізуйте етнопедагогічний аспект творчості Т.Шевченка.

19. Виокремить проблеми української народної педагогіки у працях М.Стельмаховича.
20. Проаналізуйте основні положення праці М.Стельмаховича «Українське родинознавство».
21. Прокоментуйте погляди І.Франка на українську народну педагогіку.
22. Схарактеризуйте українське родинознавства (фамілію) як один із структурних компонентів української етнопедагогіки.
23. Назвіть принципи народного виховання українців, детальніше схарактеризуйте один із них.
24. Розкрийте роль української етнопедагогіки в реформуванні національної системи освіти кінця ХХ – початку ХХІ ст.
25. Схарактеризуйте традиційні українські виховні ідеали.
26. Назвіть та схарактеризуйте шляхи і засоби розумового виховання дитини в українській етнопедагогіці.
27. Схарактеризуйте ідеал сім'ї у контексті поглядів українського народу на родину.
28. Розкрийте сутність і специфіку козацької педагогіки.
29. Назвіть та проаналізуйте основні шляхи формування у дітей національного світогляду.
30. Назвіть та схарактеризуйте народні методи виховання.
31. Назвіть і схарактеризуйте народні принципи набуття знань.
32. Назвіть та схарактеризуйте провідні завдання родинного виховання в українській народній педагогіці.
33. Проаналізуйте основні принципи морального кодексу українського народу.
34. Розкрийте зміст народнопедагогічних уявлень українців про здоров'я людини.
35. Доведіть, що українське народне дитинознавство – вагома складова української етнопедагогіки.
36. Схарактеризуйте українську педагогічну деонтологію як один із структурних компонентів української етнопедагогіки.
37. Доведіть, що народна дидактика – невід'ємний компонент української етнопедагогіки.
38. Доведіть, що моральне виховання – вагома складова виховної системи українського народу .

39. Назвіть і проаналізуйте народно-педагогічні вимоги до фізичного виховання дітей.
40. Схарактеризуйте українську козацьку систему фізичного розвитку людини.
41. Проаналізуйте погляди українського народу на знання і навчання.
42. Доведіть, що сім'я – визначальний осередок формування особистості.
43. Розкрийте педагогічну сутність українських народних традицій.
44. Назвіть та прокоментуйте провідні методи навчання у народній педагогіці. Наведіть приклади.
45. Схарактеризуйте народні іграшки, визначте їх роль у педагогічній традиції українців.
46. Розкрийте сутність моралі й духовності в українській етнопедагогіці.
47. Розкрийте роль релігії і церкви у педагогічній традиції українського народу.
48. Схарактеризуйте тип досконалої людини в українській козацькій педагогіці.
49. Обґрунтуйте роль народної педагогіки у превентивному вихованні школярів. Наведіть приклади.
50. Розкрийте виховний потенціал народного календаря українців (на прикладі одного із свят).
51. Доведіть, що природа є важливим чинником етнічного виховання особистості.
52. Доведіть, що рідна мова – вирішальний чинник становлення етнічної самосвідомості українців.
53. Доведіть, що патріотичне виховання – вагома складова народнопедагогічної системи українців.
54. Назвіть і дайте характеристику козацьким традиціям, які побутують у вашій місцевості..
55. Схарактеризуйте систему народних знань українців у галузі медицини, акцентуйте її виховний потенціал.
56. Схарактеризуйте усталені норми мовленнєвого спілкування українців.
57. Доведіть, що народне мистецтво – вагомий чинник виховної системи українців.

58. Схарактеризуйте народно-педагогічні вимоги українців до організації трудового виховання дітей.
59. Схарактеризуйте українські народні традиції екологічного виховання.
60. Розкрийте психолого-педагогічний механізм підготовки дитини до праці в українській народній педагогіці.
61. Схарактеризуйте усталені норми мовленнєвого спілкування українців.
62. Розкрийте педагогічний потенціал народних звичаїв і обрядів, пов'язаних із немовлятком.
63. Назвіть та прокоментуйте основні етапи психолого-педагогічного розвитку дитини (за народними уявленнями українців).
64. Визначте психолого-педагогічну суть народного афоризму «Діти, як квіти: полий, то ростимуть». Наведіть приклади і факти впливу на ваше власне виховання настанови бабусі, вимоги батька, поради матері.
65. Визначте педагогічну суть народного афоризму «Яке дерево, такі його віти, які батьки, такі й діти».
66. З'ясуйте педагогічну суть прислів'я: «Праця чоловіка годує, а лінь марнує».
67. На конкретних прикладах доведіть, що слово є вагомим засобом естетичного виховання дитини.
68. Заповніть пропуски: основні форми родинного виховання – це ... ; воно здійснюється такими методами ... ; за допомогою ... .
69. Народна дидактика про навчання дітей математики. Відповідь проілюструйте відповідними прикладами.
70. Визначте психолого-педагогічну суть народного афоризму: «Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько».
71. Складіть орієнтовний план позакласного заходу для учнів молодшого шкільного віку з використанням народнопедагогічних засобів виховання.
72. Визначте педагогічну суть народного афоризму: «Дружба та братство дорожче багатства».
73. Визначте педагогічну суть прислів'я: «Де господар ходить, там нивка родить».

74. На конкретних прикладах розкрийте виховний потенціал українських народних пісень.
75. Визначте психолого-педагогічну суть народного афоризму: «Громада – великий чоловік».
76. Назвіть відомі народні ігри українців, обґрунтуйте особливості їх використання у навчально-виховному процесі початкової школи.
77. Розкрийте педагогічну сутність пестувального мистецтва українців. Наведіть приклади.
78. Розкрийте виховний потенціал календарних свят українців весняно-літнього циклу (на прикладі одного із свят).
79. Розкрийте виховний потенціал календарних свят українців осінньо-зимового циклу (на прикладі одного із свят).
80. Визначте психолого-педагогічну суть народного прислів'я: «Душа чиста – краще всякого намиста».
81. Підберіть загадки-задачі для мовленнєвого розвитку дитини.
82. Наведіть народні прислів'я і приказки, спрямовані на виховання культури поведінки. Прокоментуйте їх.
83. Обґрунтуйте педагогічну сутність народного афоризму: «Вчи дитину не штурханцями, а хорошими слівцями».
84. Доведіть, що українські прислів'я та приказки є своєрідною інформативною дидактикою.
85. Розкрийте педагогічну сутність пестувального мистецтва українців. Наведіть приклади.
86. Виокремте найефективніші методи та прийоми трудового виховання дитини в українській народній педагогіці. Наведіть приклади.
87. Обґрунтуйте педагогічну сутність народного афоризму: «Науки не носить за плечима»»
88. Розкрийте педагогічний потенціал української колісанки.
89. Обґрунтуйте оптимальні шляхи впровадження народнопедагогічного досвіду українців у практику сучасної загальноосвітньої школи.
90. Розкрийте виховний потенціал українських народних казок (за вибором викладача).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ

1. Термін «етнопедагогіка» трактують, як (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) науку про народну педагогіку
- б) науку про виховання, освіту й навчання підростаючого покоління
- в) науку про народні традиції та звичаї
- г) науку про духовну культуру українського народу

2. Зародження науки про українську народну педагогіку пов'язують з появою

- а) книги О.Духновича «Народная педагогия в пользу училищ и учителей сельских»
- б) праці К.Ушинського «Про народність у громадському вихованні»
- в) заповіту брацлавського каштеляна В. Загоровського «Наставлення дітям і правила до їхнього виховання...»
- г) «Повчання дітям» В. Мономаха

3. Термін «етнопедагогіка» у науковий обіг ввів

- а) чуваський педагог Г. Волков
- б) український педагог О.Духнович
- в) польський педагог Я.Корчак
- г) чеський педагог Я.А.Коменський

4. Укажіть хронологічні межі етапу розвитку етнопедагогіки України, який характеризується утвердженням козацької педагогіки

- а) X-XIII ст.
- б) XVI-XVIII ст.
- в) XIX ст.
- г) XX ст.

5. Предметом етнопедагогіки є (оберіть правильний варіант відповіді):

- а) усна народна творчість у всіх її проявах
- б) історичні етапи розвитку духовної культури України
- в) феномен українства, закономірності й досвід його державотворення
- г) педагогічний досвід та виховна мудрість певного народу

6. Укажіть рядок, де правильно вказано структурні частини української етнопедагогіки

а) родинна педагогіка, козацька педагогіка, сучасна педагогіка, педагогіка усної народної творчості, педагогіка народного календаря

б) народне родинознавство, українознавство, козацька педагогіка, національна деонтологія, народна етнодидактика

в) краєзнавство, народознавство, мистецтвознавство, дитинознавство, фольклористика

г) народне родинознавство, дитинознавство, родинна педагогіка, національна деонтологія, народна етнодидактика

7. Здобутки у галузі розумового й світоглядного розвитку підростаючого покоління, що концентрується у поглядах на принципи, зміст і методи навчання, зміцнення пізнавальних сил і здібностей дитини відображає

а) народна дидактика

б) народна фамілістика

в) народна методика

г) народна міфологія

8. Компонент народної педагогіки, який обстоює етичну сферу обов'язкового у вчинках, думках кожної людини - це

а) народна педагогічна деонтологія

б) батьківська педагогіка

в) народна фамілістика

г) народне дитинознавство

9. Який структурний компонент української народної педагогіки характеризує подане визначення: «Спільне ведення господарства, демократичні сімейні стосунки, належне виконання батьківських обов'язків»?

а) дитинознавство

б) деонтологія

в) фамілістика

г) звичаєве право

10. Укажіть рядок, де подано найбільш повне визначення поняття «народна педагогіка»

а) інтегрована наукова система знань, галузь сучасної науки про Україну, світове українство, про покликання,

історичну місію українського народу, про сутність і особливості його внеску в розвиток світової цивілізації

б) галузь емпіричних педагогічних знань і народного досвіду, які виражаються в переважаючих у народі поглядах на мету й завдання виховання, в сукупності народних засобів, умінь та навичок виховання й навчання

в) наука про спеціально організовану цілеспрямовану і систематичну діяльність з формування людини - про зміст, форми і методи виховання, освіти та навчання

г) історична наука, що вивчає культуру народів світу, їх походження, розселення та культурно-побутові взаємовідносини, які відображають багатогранне життя народу, нації

11. Укажіть рядок з правильною відповіддю: Чи тотожні поняття «етнопедагогіка» - «народна педагогіка» ?

а) тотожні

б) ні, етнопедагогіка є об'єктом вивчення народної педагогіки

в) ні, народна педагогіка є предметом вивчення етнопедагогіки

г) зовсім протилежні поняття

12. Сталий ідеал української етнопедагогіки (оберіть правильний варіант відповіді)

а) людина праці

б) мужня людина

в) емоційна людина

г) людина з добрим серцем

13. Формула виховного ідеалу за Григорієм Ващенко (оберіть повний варіант відповіді)

а) «Служіння родині та нації»

б) «Служіння народу України»

в) «Служіння абсолютній Правді»

г) «Служіння Богові та Україні»

14. Зміст якого поняття розкриває подане визначення: «Елементи культури, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу?»

а) обряд

б) свято

- в) звичай
- г) традиція

15. Гілки якого дерева не використовуються для клечання на Зелені свята (Трійцю) ?

- а) липи
- б) клена
- в) берези
- г) верби

16. Доповніть українське народне прислів'я: «Хто честі не має, ...»

- а) ...той погано спати лягає
- б) ...той добра не знає
- в) ...той горя не знає
- г) ... ані сто кувачів йому не прикує

17. Автором якої з перелічених пісень є українська народна співачка та поетеса Маруся Чурай:

- а) «Ой у лузі червона калина похилилася»
- б) «Цвіте терен, цвіте терен»
- в) «Їхав козак за Дунай»
- г) «За світ встали козаченьки»

18. «Коса сажень» дорівнювала (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) 19 см.
- б) 23 см.
- в) 177 см.
- г) 2,5м.

19. Як у народі називають сузір'я Великої Ведмедиці?

- а) Віз
- б) Чумацький шлях
- в) Стожари
- г) Денниця

20. Який український народний танець репрезентує систему козацьких єдиноборств?

- а) гопак
- б) метелиця
- в) полька
- г) дрібушки

21. Укажіть рядок, у якому усі перелічені страви належать до Свят-вечірніх

а) кутя, компот, квасоля, грибна юшка, тушкована капуста, вареники з картоплею, голубці з пшоном, пампушки, риба, пісний борщ, галяретка, медовуха

б) кутя, квас, квасоля, грибна юшка, тушкована капуста, вареники з картоплею, голубці з пшоном, пампушки, риба, пісний борщ, січеники з гороху, банош

в) кутя; узвар, крученики, грибна юшка, тушкована капуста, вареники з картоплею, голубці з пшоном, пампушки, риба, пісний борщ, начинка, яблука

г) кутя, узвар, квасоля, грибна юшка, тушкована капуста, вареники з картоплею, голубці з пшоном, пампушки, риба, пісний борщ, січеники з гороху, часник

22. Укажіть рядок, де названі пісні Не відносяться до колядок

а) Добрий вечір тобі, пане господарю», «Нова радість стала»

б) «Ой сивая тая зозуленька», «У цьому дворку, як у вінку»

в) «Небо і земля нині торжествують», «Тиха ніч»

г) «Бог предвічний», «Во Вифлиемі новина»

23. Ім'я дівчини, яке згадається в українській народній пісні «За світ встали козаченьки»?

а) Ганнусенька

б) Катрусенька

в) Марусенька

г) Настусенька

24. З якої української народної казки ці рядки: «Гуси-гуси, лебедята, візьміть мене на крилята...»?

а) «Кривенька качечка»

б) «Дідова та бабина дочка»

в) «Пан Коцький»

г) «Івасик-телесик»

25. Оберіть найбільш повний варіант визначення терміну «сім'я»

а) соціальна спільність людей, яких об'єднують шлюбні зв'язки та спільне майно

б) група людей, пов'язана між собою кровними зв'язками й певними почуттями

в) організована спільність людей, об'єднана стосунками, взаємодопомогою та взаємною повагою

г) мала група людей, заснована на шлюбі, члени якої пов'язані спільністю побуту і майна, взаємною, моральною відповідальністю і взаємодопомогою

26. Гутництво – це...

а) один із видів декоративно-прикладного мистецтва, орнаментальне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, виконане різними ручними або машинними швами

б) поширений в Україні вид домашніх жіночих занять, який полягає у виготовленні полотна

в) давнє ремесло багатьох народів, виготовлення керамічних виробів з гончарної глини: посуду, кахлів, іграшок, прикрас, сувенірів тощо

г) один із видів декоративно-прикладного мистецтва, виготовлення різноманітних виробів зі скла: посуду, склянок, ваз тощо

27. Укажіть рядок, де Неправильно підібрані синоніми до слова «виховувати»

а) пестити, леліяти, ніжити

б) бавити, годувати, нянчити

в) научати, доглядати, викохувати

г) усі варіанти правильні

28. До жіночих нагрудних прикрас належить:

а) ковтки

б) намітка

в) тайстра

г) гердан

29. «Жоден з гетьманів, - вважає історик, професор Б.Крупницький, - не зробив для віри і духівництва так багато, як...» (оберіть правильний варіант відповіді)

а) Кирило Розумовський

б) Богдан Хмельницький

в) Пилип Орлик

г) Іван Мазепа

30. Яку складову частину української народної педагогіки характеризують вказані прислів'я: Без сім'ї - нема щастя на землі, «Тому роду нема переводу, у якому браття милують згоду»?

- а) українське народне дитинознавство
- б) народна родинна педагогіка
- в) українська педагогічна деонтологія
- г) українська фамілогія

31. Під засобом виховання у народній педагогіці розуміємо (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) той вид діяльності, явище чи предмет, які можуть впливати на особистість у певному напрямку
- б) канали впливу на свідомість і поведінку дитини з метою повідомлення необхідних корисних відомостей, формування практичних умінь і навичок, розвитку мотивів звичок моральної поведінки
- в) сукупність прийомів виховання; як правило, це предмети матеріальної і духовної культури, що використовуються у виховному процесі для вирішення конкретних виховних завдань
- г) усі відповіді правильні

32. Під принципом виховання у народній педагогіці розуміють (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) спосіб цілеспрямованого педагогічного впливу на свідомість і поведінку дитини з метою формування у неї кращих якостей характеру, збагачення необхідним життєвим досвідом
- б) своєрідну частину, деталь, складову частину методу виховання, необхідну для більш ефективного застосування методу в умовах конкретної ситуації
- в) спосіб досягнення мети виховання
- г) правило, норму, переконання, якими керується народ з метою кращого впливу на вихованця

33. Один із видів діяльності дитини, що полягає у відтворенні дій дорослих і стосунків між ними (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) емоційне спілкування

- б) навчальна діяльність
- в) предметна діяльність
- г) гра

34. Казка як один із виховних засобів української народної педагогіки відрізняється від міфу, оповіді та легенди (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) установкою на вигадку
- б) часовою невизначеністю
- в) лінійним розвитком подій
- г) усі відповіді правильні

35. Укажіть рядок, у якому Не всі народні твори належать до народного епосу

- а) казки, легенди, перекази
- б) балади, пісні, анекдоти,
- в) думи, билини, байки
- г) прислів'я та приказки, притчі, народні ігри

36. Серед усіх виховних методів народна педагогіка на перше місце поставила ті, які... (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) регулюють і скеровувати поведінку дитини згідно прийнятих у суспільстві норм і правил
- б) спрямовані на корекцію неправильно сформованих поглядів, суджень, усунення причин хибної поведінки особистості з орієнтацією на позитивний приклад
- в) спрямовані на вдосконалення моральних, трудових, фізичних, естетичних якостей, звичок поведінки
- г) формують суспільну поведінку дитини, тобто все те, що сприяє нагромадженню практичного життєвого досвіду дитини

37. Українська народна пісня, гімн січових стрільців

- а) Батько наш - Бандера, Україна - мати!
- б) Повіяв вітер степовий
- в) Зродились ми великої години
- г) Ой у лузі червона калина похилилася

38. День Українського козацтва, день офіційного створення Української повстанської армії і День захисника України святкуємо

- а) 23 лютого
- б) 6 грудня
- в) 21 листопада
- г) 14 жовтня

39. До якої групи методів народної педагогіки відноситься участь дитини в іграх?

- а) формування досвіду
- б) формування свідомості
- в) самовиховання
- г) стимулювання

40. Ідеальний варіант педагогіки сучасної національної школи сучасні дослідники вбачають в (оберіть правильний варіант відповіді)

- а) організації педагогічного процесу на засадах народної педагогіки
- б) організації позашкільної роботи на народнопедагогічних засадах
- в) використанні кращих здобутків народної педагогіки у дидактичному процесі сучасної школи
- г) інтеграції народної педагогіки, етнопедагогіки та класичної педагогічної науки, передової практики навчання і виховання зростаючої особистості

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Березюк О.С. Етнопедagogіка: навчально-методичний посібник Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 172 с.
2. Березюк О.С. Чинники етнопедagogіки: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 205 с.
3. Борисенко В.К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців: навчальний посібник для студ. ВНЗ. К.: УНІСЕРВ, 2000. 1901с.
4. Боряк Олена Олександрівна. Україна: етнокультурна мозаїка. К. : Либідь, 2006. 328 с.
5. Будник О. Етнопедagogіка господарсько-економічного виховання: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2005. 180 с.
6. Ващенко, Григорій. Виховний ідеал. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191 с.
7. Вишневський, Омелян. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики). Вступ до системного дослідження. Дрогобич 2010.159 с.
8. Вівчарик М.М. Від етносу до нації: Навч. посіб. К.: Вища школа, 2004. 239 с.
9. Віннічук А.П. Український фольклор: Навчальний посібник. 2-ге вид., перероблене та доповнене. Вінниця.2018. 168 с.
10. Войтович, Валерій. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
11. Воропай, Олекса. Звичаї нашого народу: нар.-календар. звичаї, укр. нар. одяг : етногр. нарис. К. : Пульсари, 2012. 630 с.
12. Гандзій В., Мафтуляк М. Фольклор Буковино-Бессарабського Подністров'я. Чернівці, 2016. 265 с.
13. Героїчний епос українського народу : хрестоматія / упоряд. О. Таланчук, Ф. Кислий. К. : Либідь, 1993. 432 с.
14. Гриців Т., Батрин В. Українська система виховання на засадах народної педагогіки: навч.-метод. посіб. для позакл. роботи в шк.. Чернівці : Нарозознав. - просвітн. центр «Факел Марії», 2013. 263 с.
15. Грушевський М.Ф. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. К. : Либідь, 2006. 256 с.

16. Давидюк В.Ф. Первісна міфологія українського фольклору. 3-е вид. доп. й переробл. Луцьк : Волинська книга, 2007. 320 с.

17. Дерево життя : міфи, легенди, повір'я / упоряд. худож. оформ. В. Ярош. К. : Успіх і кар'єра, 2009. 224 с.

18. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник / упорядник Макарчук В.В. 3-е вид., переробл. і доповн. Умань: РВЦ «Софія», 2015. 205 с.

19. Етнопедагогіка – українознавство. Термінологічний словник. Начальний посібник / Уклад. Л.В. Мафтин. Чернівці: Технодрук, 2015. 276 с.

20. Євтух Є.Б. Етнічність: глосарій. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 170 с.

21. Євтух В. Б. Етнопедагогіка : навч. посібник. Ч. I / В. Б. Євтух, А. А. Марушкевич та ін. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. 150 с.

22. Закувала зозуленька: антологія української народної поетичної творчості. К. : Веселка, 1998. 510 с.

23. Золота книга українських традицій та звичаїв/Авт.-уклад. І. Скрипник. Донець: ТОВ «Агентство Мультипрес», 2011. 288 с.

24. Килимник, Степан. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Львів. : «Кобзар», 1993 .Т. 1: Зимовий цикл (т.1). 1994. 134 с.

25. Килимник, Степан. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. К. : Обереги, 1994 . Кн. 2, Т. 3, Т. 4 : Весняний цикл(т.3). Літній цикл (т.4). -К. : [б.в.], 1994. 524 с.

26. Кіт Г.Г., Тарасенко Г.С. Українська народна педагогіка: курс лекцій. Вінниця: Едельвейс і К, 2008. 301 с.

27. Кожолянко, Георгій. Етнографія Буковини. Чернівці: Золоті литаври. 1999. Т. 1. 384 с.; 2001. Т. 2. 424 с.; 2004. Т. 3. 392 с.

28. Кожолянко, Олександр. Календарні свята та обряди українців Буковини: семантика і символіка. Чернівці : Друк Арт, 2014. 608 с.

29. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник / Укладачі: В.Є.

Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. 472 с.

30.Козяр, Світлана. Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон. Хмельницький: [б.в.],2000.72 с.

31.Колядки Закарпаття / упоряд. Ю. Д. Туряниця. Ужгород : Карпати, 1992. 192 с.

32.Кращі прислів'я та приказки українського народу / О. А. Попова. Донецьк : БАО, 2008. 415 с.

33.Кубай Н.О. Виховуємо традиціями українського козацтва: навч. посіб Львів: Новий Світ-2000, 2018. 254 с.

34.Лановик, Мар'яна, Лановик, Зоряна. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2006. 591 с.

35.Лисенко Н.В., Лаппо В.В. Етнопедagogіка: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Плай, 2003. 85 с.

36.Лисенко Н.В. Етнопедagogіка дитинства. Навчально-методичний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 720 с.

37.Лозко Г.С. Українське народознавство: навч. посіб. Вид. 5-те зі змінами і допов. Т. : Мандрівець, 2011. 512 с.

38.Маєвська Л.М. Етнопедagogіка: навч. посібник. Херсон: Олді-плюс, 2019. 287с.

39.Мафтин, Лариса. Виховний потенціал етнопедagogіки: вишиванка в українській культурній традиції.*Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки* : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 21 травня 2020 р. За наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка,2020. С.92-94.

40. Мафтин Л.В. Етнопедagogічні основи дидактичного процесу сучасної початкової школи. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць*/ укл. Поясик О.І.,Слипанюк О.В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ.: НАП, 2021. С.195-198.

41. Мафтин Лариса, Предик Аліна, Шевчук Кристина. Педагогічний потенціал українських народних паремій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал*. Гол. ред. А.А.Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. № 10 (94). С.160-176.

42. Міфи та легенди українців / уклад. Ю. П. Винничук. Х.: Фоліо, 2015. 219 с.
43. Мовчун А. Мовні скарби : вивчення прислів'їв та приказок у школі : навч. посібник. К. : Либідь, 2000. 183 с.
44. Мосіяшенко Володимир. Українська етнопедagogіка. Суми: Університетська книга, 2019. 175 с.
45. Неживий О.І. Дидактичний матеріал з народознавства на уроках української мови / О. І. Неживий, В. Д. Ужченко. 2-ге вид. Київ : Освіта, 1995. 287 с.
46. Нова українська школа: порадник для вчителя/ заг. ред. Н.М.Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. 160 с.
47. Нудьга Г. А. Українська пісня в світі : дослідження. К.: Муз. Україна, 1989. 535 с.
48. Ой, радуйся, Земле! : колядки та щедрівки / упоряд. С.Майданська. К. : Веселка, 1990. 19 с.
49. Руденко Юрій. Основи сучасного українського виховання. К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. 328 с.
50. Руденко, Юрій. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. К. : МАУП, 2007. 348 с.
51. Світельська-Дірко С.В. Виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського : автореф. дис. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 20 с.
52. Скарбниця народної мудрості / Упоряд. Т.М. Панасенко. Харків: Фоліо, 2004. 286 с.
53. Скуратівський В. Т. Дідух: Свята українського народу. К. : Освіта, 1995. 272 с.
54. Стародавні українські легенди / уклад. Т. С. Жабська. Х. : Ранок, 2006. 80 с.
55. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. К : ІЗМН, 1997. 232 с.
56. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка : Навч. посібник.К.: ІЗМН, 1996. 288с.
57. Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. К. : НІСД, 2011. 336 с.
58. Стражний О.С. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність. К. : Книга, 2008. 368 с.

59. Сявакко Є.І. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 159 с.
60. Тасмниці віків : українські думи, легенди, перекази, пісні, казки : посібник / упоряд. О. Г. Мукомела. К. : Грамота, 2001. 511 с.
61. Термінологія українознавства: Навч. посібник, Уклад. Л.В.Мафтин. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. 160 с.
62. Тимофієнко Ю. В., Кузьменко В. В. Українська народна педагогіка і проблеми естетичного виховання шкільної молоді : навч. посіб. Херсон : [б.в.], 2000. 64 с.
63. Українознавство : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М.І. Обушного. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 672 с.
64. Українська етнопедагогіка : навч.-метод. посібник / ред. В.Кононенко. К. - Івано-Франківськ: Плай,2005.508 с.
65. Українська родина: Родинний і громадський побут / Упорядник Лідія Орел. Видавництво імені Олени Теліги,2000. 424 с.
66. Українське народознавство: навч. посіб. / За ред. С.П.Павлюка; передмова М.Г.Жулинського. - 3-е вид., випр. К.: Знання, 2006. 568 с.
67. Українські думи / упоряд. О.К. Артеменко. К. : Техніка, 2011. 160 с.
68. Українські козацькі пісні / упоряд. О.С. Олійників. – Одеса : Маяк, 2003. 113 с.
69. Українські казки про тварин. К. : Техніка, 2005. 318 с.
70. Українські легенди / упоряд. Р. Рогаз. К.: Веселка, 2011. 195 с.
71. Українські народні думи та історичні пісні : зб / упоряд. О. Таланчук. К. : Веселка, 1990. 239 с.
72. Українські прислів'я і прикази / упоряд. Т.М. Панасенко. Х. : ТОВ «Бібколектор», 2012. 351 с.
73. Хрестоматія з етнопедагогіки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / уклад.: Л.Б. Паламарчук, Т.О. Горохова. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 416 с.
74. Шкода М.Ф. Традиції і свята українського народу. Донецьк : БАО, 2007. 384 с.

75. Як використовувати народознавство в школі. Посібник для вчителів, вихователів, студентів педагогічних навчальних закладів / За ред. чл.-кор. АПН України, проф. Скульського Р.П. Івано-Франківськ., 2000. 370 с.

76. Яківчук А.Ф. З роси і з води: оповіді про народні традиційні свята. Чернівці : Місто, 2003. 172 с.

77. Ярош, Вікторія. Золотий колос Дажбога. Хліб в українських легендах та віруваннях К. : Успіх і кар'єра, 2013. 112 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені І.В.Вернадського: www.nbuv.gov.ua

2. Національна парламентська бібліотека України: www.nplu.kiev.ua

3. Електронна бібліотека Інституту філософії РАН: ru.philosophy.kiev.ua

4. Електронна бібліотека підручників: www.pidruchniki.com.ua

6. Наукова бібліотека Короленко : <http://korolenko.kharkov.com/>

7. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського www.etnolog.org.ua

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Байка – невеликий віршований або рідше прозовий твір алегоричного змісту; вигадка, розповідь про те, чого насправді не було, не може бути; казка, вигадка, небилиця.

Батьківщина – країна стосовно до людей, які народилися в ній і є її громадянами; вітчизна; край батьків, рідний край; місце народження когось-небудь; колиска, місце зародження, походження або виникнення чогось-небудь; спадщина від батьків, дідизна.

Билини – епічні речитативні пісні, які в княжі часи виконували в Україні народні співці-музики (про Микулу Селяниновича, Святогора, князя Володимира, Іллю Муромця та ін.).

Вертеп (*шопка, стаєнка, каплиця*) – народний театр маріонеток; популярний у XVII – XIX ст. пересувний ляльковий театр, з яким виступали на ярмарках, міських і сільських майданах, а частіше ходили по хатах у святкові дні; різдвяна лялькова вистава.

Веснянки (веснухи, огулки, гаївки, гагілки, рогульки тощо) – народні обрядові пісні, які співають дівчата від березня до Зелених свят, закликаючи весну піснями, іграми, хороводами.

Виховання – процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовленого законами суспільного розвитку, дією об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Виховання громадянське - формування громадянськості як інтегральної якості, яка дає людині змогу відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатною щодо виконання своїх обов'язків, у гармонічному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів; до основних елементів громадянськості належить моральна й правова культура, яка виражається у почутті власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, в повазі й довіри до інших громадян і до державної влади.

Виховання екологічне - цілеспрямований розвиток у підростаючого покоління високої екологічної культури, що охоплює знання про природу і гуманне, відповідальне ставлення до неї як до найвищої національної й загальнолюдської цінності.

Виховання економічне - цілеспрямована взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на формування в останніх знань, умінь і навичок, потреб, інтересів і стилю мислення, що відповідають природі, принципам і нормам раціонального господарювання й організації виробництва, поділу і споживання.

Виховання естетичне - цілеспрямована взаємодія вихователів і вихованців, що сприяє виробленню й удосконаленню в дитини здатності сприймати, правильно розуміти, цінувати і створювати прекрасне у житті й мистецтві, брати активну участь у творчості, творенні за законами краси.

Виховання етичне - цілеспрямована взаємодія вихователів і вихованців, що має за мету вироблення в останніх правил хорошого тону, формування культури поведінки і стосунків.

Виховання моральне - формування моральних відносин, здатності вдосконалювати їх, уміння поводитися з огляду на суспільні вимоги й норми, формування міцної системи звичної, повсякденної моральної поведінки.

Виховання національне - історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюються духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь; національне виховання - це виховання підростаючих поколінь у дусі українського виховного ідеалу на багатовікових традиціях.

Виховання патріотичне – формування патріотичних поглядів і переконань особистості; (патріотизм – одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури).

Виховання розумове - формування інтелектуальної культури, пізнавальних мотивів, розумових сил, мислення, світогляду й інтелектуальної свободи особистості.

Виховання соціальне - процес і результат стихійної взаємодії людини з найближчим життєвим середовищем та

умовами цілеспрямованого виховання (сімейного, духовно-морального, правового, релігійного тощо); процес активного пристосування людини до певних соціальних ролей, нормативних настановлень і зразків соціального вияву; планомірне створення умов усебічного розвитку людини в процесі її соціалізації.

Виховання статеве - систематичний, свідомо спланований і дієвий вплив на формування статевої свідомості та поведінки дітей, підготовка їх до сімейного життя.

Виховання трудове - спільна діяльність вихователя і вихованців, спрямована на розвиток в останніх загально-трудова навичок і здібностей, психологічної готовності до праці, формування відповідального ставлення до праці та її результатів, на свідоме обрання професії.

Виховання фізичне - система вдосконалення фізичного розвитку людини, спрямована на зміцнення здоров'я, забезпечення високої працездатності та виховання потреби у постійному фізичному самовдосконаленні.

Виховання художнє - формування у вихованців здатності відчувати, розуміти, оцінювати, любити мистецтво, насолоджуватися ним, розвиток потреби в художньо-творчій діяльності та створенні естетичних цінностей.

Виховувати - створювати системи таких взаємин між людьми, що стимулюють певне ставлення особистості до себе й інших людей, до суспільства, до праці.

Вишиванка – національна біла вишита сорочка, що є символом здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, любові, святковості.

Вишивка – вид народно-декоративного мистецтва, орнаментне або сюжетне зображення на тканині, шкірі, виконане різною технікою.

Героїчний народний епос – збірна назва фольклорних творів різних жанрів (казки, легенди, перекази, пісні та ін.), в яких відображена воля, завзяття народу у боротьбі із ворогом, злом, кривдою, соціальним і національно-релігійними гнітом, прославляються розум, сила, мужність воїнів, богатирів, народних месників; яскравим прикладом героїчного епосу

українців княжої доби є «Слово про Ігорів похід», доби козаччини – думи й історичні пісні.

Гетьман - в Україні в XVI-XVIII ст. виборний голова козацького війська, наділений вищою цивільною і військовою владою.

Гетьмани України (патріоти й будівничі) – Дмитро Вишневецький; часи гетьманства (1550-1563); Самійло Кішка (часи першого гетьманства: 1564-1573; часи другого гетьманства /після полону/ 1599-1601); Богдан Ружинський (1575-1576); Іван Підкова (1577-1578); Петро Конашевич-Сагайдачний (1614-1622); Богдан Хмельницький (1648-1657); Іван Виговський (1657-1659); Петро Дорошенко (1665-1676); Дем'ян Многогрішний (1669-1672); Іван Мазепа (1687-1709); Пилип Орлик (1710-1742); Павло Полуботок (1722-1724).

Гра – один із видів діяльності дитини, що полягає у відтворенні дій дорослих і стосунків між ними.

Гріх – низка заборон і застережень, яка протягом віків сформувалася в народі; порушення релігійно-моральних догм, настанов; провина; за народною мораллю - поганий, негідний вчинок, помилка.

Громадська думка – система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їх діяльності і спілкування та виражає ставлення до різних явищ, подій, що становлять загальний інтерес.

Гуманізм - людинолюбство; система поглядів, що визнає цінність людини як особистості, яка вважає благо людини основним критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності і справедливості - нормою відносин між людьми; вимога свободи й захисту гідності особистості, ідея про право людини на щастя; вужче - людяність, увага й любов до людини, готовність їй допомогти; у наш час гуманізм стає одним з провідних принципів педагогіки.

Гумор – різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах; жарти, дотепи, веселість; доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків; уміння подати, зобразити щось у комічному вигляді; психічний стан, настрої.

Гутництво – виготовлення скла та виробів із нього.

Декоративно-ужиткове мистецтво – галузь художньої творчості; твори мистецтва поділяються: за призначенням (начиння, меблі, тканини тощо), матеріалом (кераміка, фарфор, дерево тощо), технікою виконання (художнє різьблення, декоративний розпис, вишивка, інкрустація тощо); осередки декоративно-ужиткового мистецтва в Україні: Косів, Кролевець, Опішня Петриківка, та ін.

Деонтологія – галузь знань про етичні принципи поведінки, розділ етики, що розглядає проблеми обов'язку, сферу належного (того, що повинно бути), всі форми моральних вимог та їхні співвідношення.

Дидактика – теорія освіти і навчання, галузь педагогіки. Розкриває закономірності засвоєння знань, умінь і навичок та формування переконань, визначає обсяг і структуру змісту освіти, вдосконалює методи й організаційні форми навчання, що забезпечують виховний вплив навчального процесу на учнів.

Добро і зло - оцінні, полярні морально-етичні категорії, що відображають уявлення людей (індивідів, соціальних груп, суспільних класів) про морально-цінне, бажане (добро) й морально негативне (зло) в природі й суспільному оточенні; добро – усе позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям, благо, позитив; зло – лихо, біда, усе протилежне добру.

Думи – унікальний жанр (вид) суто українського речитативного народного героїчного епосу; народні ліро-епічні пісні переважно героїчного характеру про важливі події історії України, виконувалися народними співцями: (кобзарі, бандуристи, лірники).

Евдемонізм - етичний принцип, згідно з яких підґрунтям моральності є прагнення людини до щастя (до суспільного щастя) - соціальний евдемонізм, до особистого - індивідуальний евдемонізм).

Естетичний ідеал – соціальне обумовлений взірець досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності.

Етнізація виховання – насичення виховання національним змістом, що спрямований на формування національної свідомості й національної гідності особистості;

формування рис національної ментальності; виховання у молоді почуттів соціальної відповідальності за збереження, примноження і життєдіяльність етнічної культури.

Етнічна педагогіка – система традиційних форм навчання й виховання дітей, притаманна даному народу.

Етнопедagogіка – галузь емпіричних знань про виховання підростаючих поколінь, здобутих упродовж історичного розвитку того чи іншого етносу. Е. розкриває мету, зміст і методи виховання з урахуванням вікових особливостей, фізичних і психічних можливостей дітей; галузь педагогічних знань, що виявляє педагогічні можливості народної педагогіки. Українська Е. складається з *розділів*: народне родинознавство, народне дитинознавство, батьківська педагогіка, народна дидактика, народна педагогічна деонтологія.

Забавлянки – (пестушки, утішки) – коротенькі пісеньки або віршики, поєднані із своєрідними вправами, які покликані підтримувати бадьорий настрій, зміцнювати дитину фізично.

Завдання виховання – забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості.

Загадка – жанр уснопоетичної народної творчості, метафоричний вислів розповідного або питального характеру; дотепне запитання, часто у віршованій формі; засіб розвитку уважності, кмітливості, випробування розумових здібностей людини; щось у природі, житті людей, що не достатньо досліджене.

Загальнолюдські цінності – світоглядні ідеали, моральні норми, які відображають духовний досвід усього людства; сукупність уявлень про істинно людське, гідне, праведне, добре – все, що об'єднує людей.

Заклички – вид дитячого фольклору; пісенне звертання до природи із проханням сприяння, допомоги.

Замовляння – заговор, примовка; магичні слова, вислови, що мають чаклунську силу і якими замовляють кого -, що-небудь, справляють позитивний чи негативний вплив на перебіг подій, захворювання чи одужання людини.

Запорізька Січ – суспільно-політична та військово-адміністративна організація українського козацтва, що склалася в першій половині XVI ст. за Дніпровими порогами; символ

козацької вольниці, свободи; найвищий орган влади – військова козацька рада.

Організація козацького війська – військо Запорозьке зазвичай поділялося на 38 куренів (частин війська); кожний курінь мав назву, яка була пов'язана з ім'ям курінного отамана або містом України; вищим органом влади на Січі була спільна рада, яка вирішувала найважливіші питання, кожного року 1 січня в Січі скликали раду, де брали участь усі козаки, які мали рівне право голосу; на цій раді кожен курінь обирав курінного отамана на рік, потім усі раз голосували за кошового отамана, військового суддю, писаря, осавула та інших *старшин* (хорунжий, бунчужний, скарбник); після запорозької військової старшини йшли курінні отамани, які стежили за постачанням продуктів і дров у свій курінь, збереженням майна; військовий довбиш (скликав за допомогою литаврів козаків на раду); військовий гарматник завідував усією артилерією і боеприпасами; військовий тлумач – перекладач.

Військові відзнаки З.С. – клейноди (з нім. коштовність): бунчук, булава, хорогви, бубни, печать, труби, комишина (палиця з комишу), пірнач, деколи також козацька артилерія.

Флот запорозьких козаків: чайка – човен, завдовжки 15,5-21,5 м., завширшки 4-6 м; ці судна були видовбані з дерева і не мали кіля, палуби, на такому човні було два керма, на носі й на кормі, що робило його дуже маневреним; на чайках установлювали щоглу, до якої кріпили вітрило, але козаки віддавали перевагу веслам, з кожного боку козацькі човни мали 10-20 весел, крім веслярів, у чайці могли розміститися 50-70 озброєних козаків, 2-4 невеликі гармати, порох, свинець, ядра, харчові продукти; *дуб* – вантажне вітрильне судно прибережного плавання; на відміну від чайки мало три щогли з вітрилами; назва човна підкреслювала його міцність та високу тоннажність (до 100 тонн).

Зброя – шаблі, списи, пістолі, рушниці, мушкети, татарські ятагани, ножі; гармати.

На Січі Б.Хмельницький сформував повстанську армію, яка розпочала Визвольну війну українського народу; у XVIII ст. царський уряд крок за кроком знищує запорозьке козацтво, у 1775 р. за наказом Катерини II була зруйнована Січ, а

Запорозьке Низове військо ліквідоване; після загарбання Північного Причорномор'я та ліквідації Кримського ханства російський уряд виселив частину запорожців на Кубань, інші втекли на територію Османської імперії, де заснували у гирлі Дунаю Задунайську Січ; наступниками Запорізької Січі стали також азовське козацьке військо і чорноморське (Кубанське) козацтво.

Засоби виховання – відносно незалежні джерела формування особистості: предмети, речі. Здобутки і явища духовної та матеріальної культури, природи.

Засоби навчання – обов'язковий елемент обладнання навчальних кабінетів та їх інформаційно-предметного середовища, а також найважливіший з компонентів навчально-матеріальної бази шкіл різних типів та рівнів. До засобів навчання відносять різні матеріальні об'єкти, у т.ч. штучно створені спеціально для навчальних цілей і такі, що втягуються в освітньо-виховний процес у якості носіїв навчальної інформації та інструмента діяльності педагога й учнів.

Засоби педагогічні – матеріальні об'єкти і предмети духовної культури, що призначені для організації та здійснення педагогічного процесу з метою розвитку учнів.

Засіб виховання (навчання) – матеріальні і духовні цінності, пристрої і предмети, які використовуються вчителем і учнями у навчально-виховному процесі; це ті об'єкти та процеси (матеріальні та матеріалізовані), які виступають джерелом навчальної інформації та інструментами (власне засобами) для засвоєння змісту навчального матеріалу, розвитку і виховання учнів; усе те, за допомогою чого відбувається навчання (виховання): слово вчителя, книги, словники, наочні посібники, технічні засоби, об'єкти живої й неживої природи тощо.

Засівання (посівання, посипання) – давньослов'янський новорічний звичай; у перший день нового року дорослі й діти, переважно чоловічої статі, ходили від хати до хати, символічно засіваючи хлібні зерна, бажаючи господарям щастя, достатку, здоров'я, щедрого врожаю.

Звичасве право – система усталених, як правило, письмово не фіксованих і частково санкціонованих верховною

владою правил у певному суспільстві; в Україні існувало з найдавніших часів, показовими у цьому плані були неписані права і звичаї війська запорозького, які регулювали фактично все внутрішнє життя січовиків, інколи цьому праву надавалася сила закону.

Звичай – загальноприйнятий порядок, правила, які існують у громадському житті і побуті народу, суспільної групи і т. ін.; звичка; усталений спосіб, манера дії, поведінки когось; ввічливість, пристойність у поведінці, манерах, дії; правила достойної поведінки, прийняті у суспільстві; етикет, традиція.

Зміст виховання – система морально-духовних, інтелектуальних, трудових, фізичних та естетичних якостей, переконань, умінь і навичок, які спрямовані на досягнення основної мети виховання – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Ігри народні – від активної діяльності людей, що імітує трудові процеси, дає поштовх до творчої уяви, фантазії і є свого роду моделюванням соціальних відносин; *українські народні дитячі ігри*: «Мак», «А ми просо сіяли», «Подoliaчка», «Женчикок-бренчикок», «Квочка», «Розлилися води», «Соловеечку, сватку, сватку» та ін.

Ідеал – найвища мета, до якої прагнуть люди і яка керує їхньою діяльністю, прагнення; взірць досконалості; досконалість, довершення, приклад.

Ідеал виховний - особливе уявлення про те, якою повинна бути людина (К. Ушинський, Г. Ващенко).

Ідеал моральний - досконалий зразок, до якого прагне людина в своєму моральному розвитку.

Інструменти музичні українські – інструменти, створені носіями етносу для виконання музичних творів (бубон, тулумбас, бугай, сопілка, трембіта, волинка, бандура, кобза, цимбали й ін.).

Казка – один з найпоширеніших жанрів усної народноповідальної творчості; в основі казки – захоплююча розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні; за тематикою поділяються на: *казки про тварин* («Коза-дереза», «Лисичка-сестричка і вовк-панібрат», «Солом'яний бичок», «Пан Коцький», «Півник і двос

мишенят» і ін.), *казки чарівні (героїко-фантастичні)* – «Корило Кожум'яка», «Котигорошко», «Козак Мамарига», «Іван-Побиван», «Яйце-райце», «Ох» і ін.»; *соціально-побутові* («Батькові поради», «Названий батько», «Про бідного парубка і царівну», «Язиката Хвеська», «Мудра дівчина», «Семиліточка», «Як чоловік кішку вчив працювати» і ін.).

Календар – покажчик усіх днів року із зазначенням днів відпочинку, свят, визначних подій, іноді з цікавими матеріалами для щоденного читання; система числення великих проміжків часу, що ґрунтується на періодичності явищ природи, пов'язаній з рухом небесних світил; *Юліанський календар* (старий стиль) запроваджений у 46 р. до н.е. за Юлія Цезаря; *Григоріанський календар* (новий стиль) запроваджений у 1582 р. Папою Григорієм XIII. Різниця між вказаними календарями становить 13 діб; астрономічний календар – таблиці з передбачуваними положеннями небесних світил; розподіл за днями і місяцями окремих видів діяльності.

Календар народний - система історично обумовлених дат, подій, народних свят, інших урочистостей, які відзначаються протягом року в певній послідовності.

Календарно-обрядова поезія – найдавніший вид усної народної поетичної творчості (народні пісні й обрядові дійства), нерозривно пов'язаний з певною порою року, відповідними звичаями і сільськогосподарськими роботами (веснянки, русальні пісні, петрівчані пісні, купальські пісні, жнивні пісні, колядки, щедрівки).

Козацька педагогіка – система поглядів на навчання і виховання, що традиційно склалася у середовищі українських козаків на Запорізькій Січі, складовий елемент української народної педагогіки.

Колискові пісні – ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю чи іншими членами родини для заколисування, присипляння дитини.

Коляда – старовинний обряд славлення різдвяних свят піснями (колядками); винагорода за колядування.

Колядки – календарно-обрядові пісні, які в дохристиянську епоху були пов'язані із зимовим святковим циклом, а з утвердженням християнства – з різдвяним (від

Різдва 7 до Богоявлення 19 січня за н. ст.): «Нова радість стала», «По всьому світу стала новина», «Свята ніч», «Бог предвічний», «Ой чи є, чи нема пан господар вдома?», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Радуйся, Земле, Коляда йде!» та ін.

Космогонічні уявлення – система народних міфологічних вірувань і поглядів на сутність і походження небесних тіл.

Космогонія – розділ астрономії, що вивчає походження й розвиток небесних тіл та їх систем.

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; рівень розвитку людства у певну епоху; освіченість, вихованість; рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності.

Культуровідповідність - принцип педагогіки, за яким процес виховання й соціалізації дитини повинен будуватися на основі духовної та матеріальної культури даного суспільства і народу.

Легенда – найдавніший жанр української неказкової прози.

Легенди – малосюжетні фантастичні оповіді міфологічного, апокрифічного чи історико-героїчного змісту з обов'язковою спрямованістю на вірогідність зображуваних подій та специфіку побудови сюжету на основі своєрідних композиційних прийомів (метаморфози, олюднення предметів і явищ природи й т.ін.).

Матеріальна культура – сукупність матеріальних цінностей, створюваних народом у процесі його історичної діяльності (знаряддя праці, одяг, їжа, помешкання, побутові речі тощо).

Меланка – новорічний обряд (13 січня) із використанням масок (переберія); у групі переряджених – «князь», «княгиня», «дід», «баба», «коза», «циган» та інші персонажі.

Менталітет – образ думок, світосприймання, психологія окремої особи, соціальної групи, національної спільноти.

Ментальність – глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, психічне обличчя, психічний склад

народу, нації; психіка, інтелект, характер; уперше цей термін у науковому значення застосував англійський вчений Р.Емерсон (1856); спосіб мислення, склад душі, характеристика особливостей сприйняття і тлумачення світу народом, нацією, що втілюється у певних соціокультурних феноменах.

Ментальність етнічна – духовно-культурний самопрояв етнічної спільності; являє собою комплекс таких зовнішньодіяльних феноменів, що сприймаються зовнішньою свідомістю як дух етносу, як те, що робить етнос «помітним», специфічно відмітним серед розмаїття інших етносів.

Мета виховання (загальна) – формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, яка б постійно проявляла суспільну активність.

Мета національного виховання – набуття підростаючими поколіннями соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньої, естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Метод (шлях дослідження чи пізнання) – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта; спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя.

Методи виховання – способи взаємопов'язаної діяльності вихователя і вихованців, які спрямовані на досягнення мети виховання; сукупність специфічних способів і прийомів виховної роботи, спрямованих на формування особистості; інструмент доторкання до особистості; способи взаємозалежної діяльності вихователя і вихованців, спрямовані на вирішення завдань виховання.

Методи навчання – способи організації пізнавальної діяльності учнів, яка забезпечує оволодіння знаннями, методами пізнання і практичної діяльності; упорядкована за певним принципом спільна діяльність учителя і учнів, що являє собою систему прийомів або способів і спрямована на розв'язання

навчально-виховних завдань; впорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів, які спрямовані на досягнення мети освіти.

Міф – стародавня оповідь про явища природи, історичні події, вірування або фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, фантастичних персонажів. За тематикою міфи поділяють на цикли: космогонічні (про сотворіння світу); антропологічні (про створення людини); теогонічні (про походження богів); есхатологічні (про потойбічний світ та передбачення майбутнього); історичні або культово-біографічні (про життєві випробування й діяння окремих героїв); календарні (господарська діяльність, пов'язана з річними циклами природи).

Міфологія українська – сукупність міфів – переказів українського народу про об'єкти живої та неживої природи; людину.

Мова українська – одна з визначних ознак етнічної спільності народу України; складна система, що містить відомості про особливості занять, побуту, світогляду, історико-культурного досвіду народу, його традицій, обрядів, звичаїв, вірувань тощо; спосіб буття етнічної свідомості.

Мораль – система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства; етика; повчальний висновок із чогось; повчання, настанови, поради.

Мотанка - зроблена з тканини вузликова лялька. Назва походить від укр. мотати. Вважається, що у давнину мотанки виконували функцію сакральних оберегів.

Навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини.

Народна астрономія – сукупність раціональних знань та уявлень народу про небесні світила, сузір'я, Всесвіт.

Народна ботаніка та зоологія – раціональні уявлення українців про рослинний та тваринний світ, набуті шляхом життєвого та виробничого досвіду.

Народна математика – сукупність певних раціональних уявлень з математики широких кіл населення, набутих шляхом життєвого та виробничого досвіду (народні способи лічби,

вимірювання земельних ділянок, вимірювання відстаней, висоти великих об'єктів, сипких речовин тощо).

Народна медицина - сукупність набутих народом упродовж віків знань про лікувальні трави та гігієнічні навички, а також їх практичне застосування для збереження здоров'я і попередження хвороб.

Народна метеорологія – одна з найдавніших галузей народних знань, що обіймає систему прикмет, раціональних спостережень і достовірних передбачень про зміни погоди на близький чи віддалений час.

Народна метрологія – галузь народних знань, пов'язаних з визначенням параметрів оточуючого світу (еталонами виміру слугували частини людського тіла: п'ядь, пригорща, жменя, лікоть, сажень; господарсько-побутові предмети чи знаряддя праці: коса, відро, весло, бочка й ін.).

Народна мораль - система усвідомлених і дотримуваних народом норм і правил поведінки.

Народна педагогіка – сукупність набутих і перевічених практикою знань, умінь і навичок, які передаються із покоління в покоління переважно в усній формі і є здобутком широких народних мас у галузі виховання, навчання, підготовки дітей до життя у соціумі; галузь педагогічного досвіду народу, яка розкриває його погляди на мету, завдання, форми, методи та засоби навчання і виховання підростаючого покоління, що склалися протягом століть у середовищі народних мас.

Народний етикет - сукупність правил поведінки, ввічливості, прийнятих у певного народу.

Народний календар – етнічна хронологія як система визначення часу тієї чи іншої події в господарському сезоні, порі року відповідно до явищ природи, суспільно-сімейних подій, переважно традиційних свят.

Народні знання – знання, набуті народом упродовж його історичного розвитку.

Народознавство - наука, що досліджує етнічні спільноти на предмет визначення специфічних ознак і функцій, виявлення їх змісту та закономірностей процесу становлення з погляду забезпечення існування етносу.

Національна самосвідомість – усвідомлення людьми своєї приналежності до певної соціально-етнічної спільноти, усвідомлення становища своєї нації в системі суспільних відносин, розуміння національних інтересів, взаємовідносин своєї нації з іншими соціально-етнічними спільнотами, що проявляються в ідеях, прагненнях та почуттях; сукупність поглядів, знань, оцінок, ідеалів, які відображають специфічний зміст, рівень і особливості уявлень членів нації про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку, про місце і призначення серед інших спільнот, а також характер відносин з ними.

Національна свідомість (ідентичність) – одна із форм групової свідомості, система поглядів, ідей, уявлень етнічної групи, що виникають на основі взаємодії з іншими етнічними спільнотами та відображають їхні знання про них, ставлення до них, а також стан і форми самоусвідомлення ролі й місця своєї етнічної спільноти; Е.Сміт пропонує такі *параметри*, присутність яких у суспільній свідомості свідчить про наявність суспільної ідентичності: історична територія або рідний край; спільні міфи та історична пам'ять; спільна масова громадська культура; єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів суспільства; спільна економіка, можливість вільно пересуватись у межах національної території.

Нація – конкретно-історична форма спільності людей, об'єднаних єдиною мовою і територією, глибокими внутрішніми економічними зв'язками, певними рисами культури і характеру; народ, плем'я, народність; держава, країна; історично складена спільність людей, якій притаманні всі ознаки народу, вона засвоює набуті віками етнокультурні цінності, розвиваючи їх; водночас виступає як консолідуюча сила усіх громадян, спонукає їх до політичного життя у межах самостійної держави; *система показників* нації: основу нації складають національні інтереси, якщо вони несформовані й невизначені, творення нації не може відбутися; національні інтереси приводяться у дію національною ідеєю, довкола якої консолідується етнос, головним проявом національної ідеї є формування у людей національної свідомості, що може виражатися у підвищеному інтересі до свого національного коріння, етнічної історії, рідної мови; результатом прояву

національної свідомості, національної ідеї та національних інтересів стає творення національної культури.

Обереги – магичні предмети (амулети, різноманітні фігурки; рослини; вишивка тощо), наділені охоронними властивостями (обереги людини, помешкання, збіжжя, урожаю та ін.); народнопоетичні символи, персонажі фольклору.

Обряд - узвичаєне, обов'язкове символічне дійство, приурочене до відзначення найбільш важливих подій у житті людського колективу, родини чи навіть окремої особи.

Обрядовість українська – система культових або звичасвих обрядів українців; сукупність обрядів, усталених символічних дійств, якими супроводжується громадське чи сімейно-побутове життя (календарна й родинно-побутова обрядовість).

Особистість – людина як суб'єкт відношень і свідомої діяльності, яка здатна до самопізнання і саморозвитку; стійка система соціально-значимих якостей, відношень, установок і мотивів, що характеризують людину як представника суспільства.

Пареміографія – частина фольклору, яка об'єднує найкоротші жанри, що в образній формі відтворюють найістотніші явища і реалії дійсності; короткі словесні мініатюри (прислів'я, приказки, вітання, каламбури, побажання тощо).

Патріотизм – любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги.

Педагогіка (загальна) – наука про виховання й освіту людини.

Пісні народні літературного походження – пісні, написані поетами й композиторами, які набули широкої популярності, стали народними: *Тарас Шевченко* «Нащо мені чорні брови»; *Леонід Глібов* «Журба»; *Іван Франко* «Ой ти, дівчино, з горіха зерня»; *Спиридон Черкасенко* «Ой чого ти, дубе», «Над річкою»; *Михайло Гайворонський* «Іхав стрілець на війноньку»; *Степан Чарнецький* «Ой у лузі червона калина похилилася», *Богдан Лепкий* «Чуєш, брате мій»; *Роман Савицький* «Гуцулка Ксеня»; *Микола Юрійчук* «Черемшина»;

Андрій Малишко «Пісня про рушник», «Вчителька», «Ми підем, де трави похилі»; *Дмитро Павличко* «Лелеченьки», «Два кольори»; *Володимир Івасюк* «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори»; *Богдан Стельмах* «Облітає півонія»; *Микола Ткач* «Марічка», «Ясени»; *Микола Сингаївський* «Чорнобривці»; *Дмитро Луценко* «Мамина вишня», «Києве мій»; *Степан Пушик* «Пісня про матір»; *Вадим Крищенко* «Гей ви, козаченьки»; «Кришталеві чаші»; *Микола Луців* «Росте черешня в мамі на городі»; *Юрій Рибчинський* «Три поради» та ін.

Пісня – один з найдавніших і найпоширеніших видів словесно-музичного мистецтва; ліричний твір, що поєднує поетичний текст і мелодію; палітра пісенних жанрів надзвичайно багата: історичні пісні; ліричні пісні (*соціально-побутові*, окремими підгрупами серед них виділяються - козацькі, чумацькі, рекрутські, солдатські, антикріпосницькі; *родинно-побутові* – коліскові, пісні про кохання, про жіночу долю, вдовині, сирітські).

Побут – загальний уклад життя; сукупність звичаїв, властивих якому-небудь народові, певній соціальній групі і т. ін.; устрій; повсякденне життя.

Поведінка – сукупність чийх-небудь дій і вчинків; спосіб життя; поведження, манера; уміння поводити себе відповідно до встановлених правил.

Повір'я – давні народні поняття, основані на містичних уявленнях про зв'язки між явищами навколишнього світу й долею людини; переважно короткі, інформаційно насичені вислови, які специфічно висловлюють систему знань народу, здобутих із трудового досвіду.

Покоління – сукупність родичів однакового ступеня спорідненості щодо спільного предка; коліно, нащадки; плем'я, рід або родина; люди одного віку, що живуть в один період часу.

Покуть (покуття, святий кут) – в українській селянській хаті – куток, розміщений по діагоналі від печі, та місце біля нього, місце, де концентрувалися домашні предмети, яким надавали значення найвищої культурної цінності сім'ї; на

покуту був божник, за образами ставили посуд зі свяченою водою, клали клечання.

Привчання – організація планомірного і регулярного виконання дітьми певних дій з метою перетворення їх на звичні форми суспільної поведінки.

Приєм навчання (виховання) – окремі операції, розумові чи практичні дії вчителя або учнів, які розкривають чи доповнюють спосіб взаємодії учасників педагогічного процесу, що виражає даний метод навчання (виховання); частина, деталь методу, необхідна для більшої ефективності виховання; складова частина методу, що визначає шляхи реалізації вимог методів виховання.

Прикмети народні – спостереження народу за явищами природи, порами року, рослинним і тваринним світом тощо, виражені у відшліфованій історичним досвідом словесній формі (крилаті вислови, фразеологізми та ін.); зафіксовані згустки народного світосприймання.

Принцип – основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; особливість, покладена в основу створення або здійснення чогонбудь; спосіб створення або здійснення чогонбудь; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; канон; узагальнені вимоги до організації і здійснення процесів виховання і навчання.

Принципи навчання – система вихідних, основних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує ефективне виконання завдань учіння і розвитку особистості.

Принципи виховання - вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання і визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики і організації. П.В. - система вимог, що охоплює всі сторони процесу виховання і відображає результати узагальнення досвіду виховної практики.

Природовідповідність виховання – врахування багатогранної та цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівської та студентської молоді, анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних і регіональних особливостей вихованців.

Прислів'я – стислий, афористичний вислів, в якому у художній формі виражено судження народу про певні життєві явища, який повчальний зміст та обґрунтування висновку: «Собака на сні: й сам не гам, і другому не дам».

Приказка – влучний, образний народний вислів, на відміну від прислів'я не має завершеного твердження, повчального значення, а є лише влучним натяком на судження, здебільшого приказки є частиною прислів'я: «Собака на сні».

Релігія – світогляд і світосприйняття, а також відповідна поведінка, обумовлена вірою в існування Бога.

Ритуал - послідовне виконання обрядів, які супроводжують відзначення певного святкового дня чи релігійної відправи.

Рід — усі родичі, об'єднання кровноспоріднених осіб; ряд поколінь, що походять від одного предка (*предок* — найстарший родич по висхідній лінії з боку матері або батька (старіший за бабу, діда); переважно у множині - попередники сучасних поколінь; люди, що жили задовго до теперішніх часів; ті, від кого походять певні людські племена, народності і т. ін.; *покоління* - нащадки одних батьків, люди близького віку; часовий проміжок між цими ступенями родичівства — 30 років).

Родичі кровні по прямій лінії – батьки (батько й мати щодо своїх дітей); батьківство - кровне споріднення між батьками і його дитиною; батько, тато, татусь, неньо - чоловік щодо своїх дітей; материнство - кровне споріднення між матір'ю та її дитиною; почуття жінки-матері; мати, мама, няня, ненька, матінка, матуся - жінка щодо дитини, яку народила; син, синок, синочок - дитина, особа чоловічої статі щодо своїх батьків; дочка, доня, доця - дитина, особа жіночої статі щодо своїх батьків; внук, онук - син сина або дочки; внучка, онука - дочка сина або дочки.

Родичівство — зв'язок між людьми, з наявністю якого закон пов'язує виникнення, зміни або припинення прав і обов'язків; є два види родичівства: *кровне*, яке існує між людьми, що походять від одного предка, та *своєцтво* - родичівство за шлюбом, між родичами подружжя; елементарну одиницю для вирахування генеалогічної (родовідної) відстані між двома родичами складають ступені кровного (однорідного)

споріднення: батьки й діти - родичі першого ступеня кривного (однорідного) споріднення: батьки й діти - родичі першого ступеня, брати й сестри - родичі другого ступеня, брати й сестри батьків - родичі третього ступеня споріднення, діди, баби, онуки - родичі четвертого ступеня споріднення.

Родина, сім'я - група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом (під спільним дахом).

Родичі, рідня - ті, хто перебуває в спорідненні з ким-небудь.

Родовід - історія поколінь певного роду: перелік, запис, що виявляють і ілюструють походження, послідовність поколінь (генеалогічне дерево).

Родовідне дерево - умовна схема, що описує родинні зв'язки в межах однієї сім'ї, роду; схему називають генеалогічним або родовідним дерево завдяки тому, що зв'язок між членами сім'ї зображений у вигляді гілок дерева. В основі розташовується основоположник роду або ж предок, а на «гілках» розташовуються різні сім'ї, що утворилися з його дітей і онуків.

Самовиховання – свідома діяльність людини, спрямована на вироблення, вдосконалення або зміну своїх якостей відповідно до соціальних чи індивідуальних цінностей, орієнтацій, інтересів, цілей, які складаються під впливом умов життя і суспільного виховання.

Світогляд – система поглядів на життя, природу і суспільство; світорозуміння, погляди, переконання, концепція; система поглядів, оцінок, принципів, що визначають загальне бачення та розуміння світу і місце людини в ньому, а також її життєві позиції, програми поведінки та діяльності; чуттєво-практичне ставлення людини до світу та суспільного буття.

Свят-вечір – вечір перед Різдвом.

Святиня – храм, святилище; місце, предмет релігійного поклоніння; що-небудь особливо дороге, глибоко шановане; те, що зберігають з любов'ю й пошаною.

Свято – день або дні, коли урочисто відзначають видатні події, знаменні дати; святкування, празник; відзначаваний звичаєм або церквою день на честь якої-небудь

події чи святого; торжество, влаштоване з якої-небудь нагоди; важлива, радісна, приємна подія, а також день, коли вона сталася.

Символ – умовне позначення якогось предмета, поняття або явища; розпізнавчий знак; переконання, світогляд, погляди; художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею тощо («Без верби і калини – нема України»).

Сім'я – невелика соціальна група, до якої входять поєднані шлюбом чоловік і жінка, їх діти (власні або усиновлені), кровні родичі, інші особи, пов'язані родинними зв'язками з подружжям.

Скоромовка – жанр народної творчості, жартівливий вислів, ускладнений фонетично важкими для швидкої вимови словами; часто використовується яка вправа з дикції («Хитру сороку – впіймати морока, а на сорок сорок – сорок морок»).

Соціалізація – процес становлення особистості шляхом засвоєння знань, цінностей і норм, притаманних даному суспільству.

Суспільна думка – система загальних суджень людей, яка виникає у процесі їхньої спільної діяльності і спілкування та виражає ставлення до різних явищ, подій навколишньої дійсності, які становлять загальний інтерес.

Танець – вид мистецтва, в якому художні образи створюються засобами музичної та хореографічної виразності (рух, жест, міміка); найдавніші танці українського народу – хороводи (веснянки, гаївки, гагілки); подоляночка, а вже весна; побутові танці (метелиці, гопаки, козачки); сюжетні танці – тематично найбагатші, в них відбито працю (лісоруби, ковалі тощо), народну героїку (опришки, Гонта), побут (Катерина, Роман, волинянка), окремі явища природи (гони вітер, зіронька), звичаї птахів і тварин (гусак, бичок).

Толока - давній народний звичай колективної допомоги під час виконання деяких господарських робіт; одноразова праця гуртом для швидкого виконання великої за обсягом роботи, на яку скликають сусідів, родичів, друзів без оплати, за частування; громадське пасовище.

Тотемізм - одна з первісних форм вірувань, згідно з якою існує родинний зв'язок між людиною і певним видом рослин чи тварин.

Традиція – форма передачі соціального досвіду; все, що складалося у того чи іншого народу впродовж тривалого історичного періоду (способи виробництва і споживання, звичаї, обряди, норми поведінки, погляди, смаки і т. ін.), набуло сталої форми і у такому незмінному вигляді передається від покоління до покоління; звичайна норма, манера чого-небудь.

Турбота – безперервна активність, спрямована на досягнення блага кого-небудь (чого-небудь). Серед об'єктів турботи називають світ у цілому, навколишнє середовище, тварин, суспільні інститути. Турбота також характеризує ставлення людини до самої себе та до інших людей.

Фольклор – у перекладі з англійської означає «народна мудрість, народні знання» - усна поетична народна творчість, характерними ознаками якої є колективність творення, масовість побутування, анонімність і багатоваріативність у виконанні.

Фольклору жанри – весь масив уснопоетичної народнопоетичної творчості дослідники фольклору умовно розподіляють на *прозові та пісенні жанри*; народна проза у свою чергу ділиться на власне художню (казки, анекдоти) і фольклорну документалістику (легенди, перекази й оповідання); головне, що відрізняє документальну фольклорну прозу від художньої – установка на вірогідність зображуваного; пісенний масив українського фольклору складають власне пісні, голосіння, думи та балади; до пісенних жанрів належать також колядки, щедрівки та ін.; у контексті всього фольклорного фонду розвинувся цикл найкоротших жанрів, які в образній формі відбивають найсуттєвіші сторони суспільних і родинних взаємин людини (приказки, прислів'я, загадки, прикмети, вітання, прокльони тощо).

Фольклористика – наука про народну творчість, складова українознавства.

Форма – спосіб існування навчально-виховного процесу, оболонка для його внутрішньої сутності, логіки та змісту.

Форма навчання – цілеспрямована, чітко організована,

змістовно насичена і методично оснащена система пізнавального і виховного спілкування, взаємодії, відносин учителя й учнів.

Форми організації процесу виховання – форми в рамках яких здійснюється виховний процес; система доцільної організації колективної та індивідуальної діяльності вихованців. Форми організації процесу виховання складаються залежно від напрямку виховної роботи і/або домінуючого виду діяльності; від кількості учасників (масові, групові, індивідуальні).

Характерник – чарівник, чаклун, для якого не існує жодних перешкод; людина, наділена надзвичайними здібностями.

Художні народні промисли – одна з форм народної творчості, організація виробництва творів декоративно-ужиткового мистецтва; в Україні історично склалися центри народних художніх промислів у Косові (Івано-Франківська обл.), Вижниці (Чернівецька обл.), Опішні, Решетилівці (Полтавська обл.), Кролевці (Сумська обл.), Дибинцях (Київська обл.), Петриківці (Дніпропетровська обл.) та ін.; продукція народних художніх промислів України – килими, рушники, скатерки, сорочки, хустки, куманці, іграшки, прикраси.

Цінності – характеристики об'єктів і процесів, що мають найважливіше позитивне значення для людей. Поділяються на об'єктивні (предметні) та суб'єктивні ціннісні орієнтації.

Цінності життєдіяльності – складають мотиваційну основу поведінки і творчої активності, виражають безумовну орієнтацію на соціально значущу самореалізацію людини.

Цінності культури – регулятивні компоненти будь-якої культури, що втілюють ідеали і уявлення про еталон, що знаходять вираження в нормах, значеннях і найбільш типових для даних культур артефактах (матеріальних та ідеальних продуктах).

Цінності-чесноти – базові цінності, що складають зміст моральної культури особистості, основу її моральних якостей, у якій виражено безумовну орієнтацію індивіда на практичне примирення того, що він вважає Добром і Благом.

Шкільна реформа – комплекс законодавчих і адміністративних заходів, спрямованих на модернізацію

шкільної системи; навчально-виховний заклад для навчання, освіти і виховання дітей, молоді і дорослих; соціальний інститут, суспільно-державна система, покликана задовольняти освітні запити суспільства, особистості, держави.

Щедрівки – величальні пісні на святі Щедрого вечора (за тиждень після коляди, напередодні старого Нового Року; у народних традиціях об'єдналися Щедрий Вечір, святого Василя, Меланки): «Щедрик, щедрик, щедрівочка», «Ой сива та і зозуленька», «У цьому дворку, як у вінку», «Щедрий вечір, добрий вечір» та ін.

Щедрувати – співати щедрівки, брати участь в обряді, пов'язаному з виконанням цих пісень.

Язичництво (язичество) – загальне позначення дохристиянських політеїстичних (багатобожжя) релігій, на відміну від моноїстичних (християнства, магометанства і ін.); система первісних дохристиянських релігійних вірувань, поглядів і обрядів (обожнення сил природи, тварин, рослин); вітчизняні вчені (М.Максимович, М.Грушевський, І.Огієнко, О.Знойко та ін.) у своїх працях називають наступних слов'янсько-язичницьких богів: Дажбог, Хорс, Перун, Стрибог, Симаргл, Мокош; Волос, Лада, Купала, Коляда; Сварог, Сварожич; Род, Берегиня; Див, Яр, Тур; Дана, Леля, Полель, Ярило; Білобог, Жива, Пек, Полісун, Рожаниці, Світовид, Троян, Чорнобог та ін.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	3
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	7
ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	7
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	8
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	23
КОНТРОЛЬ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	31
КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ.....	37
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ	42
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	51
КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	57

Навчальне видання

Лариса Василівна **Мафтин**

Ольга Василівна **Білоус**

ЕТНОПЕДАГОГІКА УКРАЇНИ

Відповідальна за випуск ***Романюк С.З.***

Технічний редактор ***Кудрінська О.М.***

Підписано до друку 07.11.2022. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. 4,5.
Обл.-вид. арк. 4,8. Зам. Н-121.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

58002, м.Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.